

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Petr Zahradník

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

Katedra zemědělské ekonomiky

**Cross compliance v ekologickém chovu
ovcí**

**Cross compliance in ecological sheep
breeding**

Vedoucí:

Ing. Ivana Brožová, Ph.D.

Autor:

Bc. Petr Zahradník

Praha 2010 ©

Zadání DP (formulář ze školy)

P r o h l a š u j i,
že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které
jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Ošerově dne: 25.března 2010

.....
podpis

P o d ě k o v á n í:

Děkuji vedoucí diplomové práce Ing. Ivaně Brožové, Ph.D. za inspirativní rady, podnětné připomínky a neskonalou trpělivost, které vedly k úspěšnému napsání této diplomové práce.

.....
podpis

**Cross compliance v ekologickém chovu
ovcí**

**Cross compliance in ecological sheep
breeding**

SOUHRN

Kontrola podmíněnosti je hlavním tématem této diplomové práce. Ve své první části práce pojednává o vývoji agrární politiky zemědělství ČR. Popisuje zemědělství jako nedílnou součást národního hospodářství. V obecné rovině vymezuje ekologické zemědělství a nastiňuje principy a omezení ekologického zemědělství. Dále je zde zmíněn vznik a vývoj chovu ovcí u nás.

Druhá část práce se zabývá problematikou chovu ovcí jako takovou a seznamuje nás s chovem ovcí na ekologické farmě v Chráněné krajinné oblasti Orlické hory. Je zde provedena analýza některých ekonomických ukazatelů a na základě těchto ukazatelů poukazuje na nutnou podporu státu pro rozvoj zemědělství v méně příznivých oblastech. Je zde zmíněn dopad na farmu při zavádění systému kontroly podmíněnosti. Vše je doplněno grafy, tabulkami a obrázky.

SUMMARY

Cross compliance is the main theme of this diploma thesis. In its first part the thesis dissertates on development agrarian's politics of agricultural in Czech Republic. It describes agriculture like integral component of national economy. In common level it delimitates ecological agricultural and outlines principles and limitations of organical agriculture. Further there is mentioned rise and development of sheep breeding at our place.

The second part of the work inquires into problems of sheep breeding in itself and it makes us acquainted with sheep breeding on ecological farm in Protected Landscape Area Eagle Mountains. There is effected analysis some economic indicators here and on the basic these indicators point on necessary support of state for agricultural development in less favourable regions. There is an impact on the farm mentioned in the introduction of Cross compliance. Everything is completed with graphs, charts and pictures.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ekologické zemědělství

Jednotkové výdaje

Kontrola podmíněnosti

Méně příznivé oblasti

Multifunkční zemědělství

Ovce

Trvale udržitelné zemědělství

KEY WORDS

Organic agricultural

Prime cost

Cross compliance

Less favourable areas

Multi-functional agricultural

Sheep

Sustainable agricultural

OBSAH

1.	ÚVOD	6
2.	CÍL PRÁCE A METODIKA	8
3.	VÝZNAM CHOVU OVCÍ V EKOLOGICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY.....	9
3.1	Chov ovcí na našem území	9
3.2	Rizika konvenčního hospodaření.....	11
3.2.1	<i>Přeměna tradičního zemědělství v konvenční zemědělství.....</i>	<i>11</i>
3.2.2	<i>Konvenční zemědělství</i>	<i>13</i>
3.2.3	<i>Trvale udržitelné zemědělství novým směrem konv. zemědělství.....</i>	<i>14</i>
3.3	Ekologické zemědělství	15
3.3.1	<i>Zásady chovu ovcí v ekologickém zemědělství</i>	<i>16</i>
4.	CHARAKTERISTIKA FARMY	19
4.1	Lokalizace a vznik farmy	19
4.2	Předmět činnosti farmy	20
4.2.1	<i>Organizace činností při pastvě a zimním ustájení ovcí na farmě.....</i>	<i>22</i>
4.3	Majetková struktura farmy	25
4.4	Ekonomická analýza chovu ovcí.....	27
4.4.1	<i>Kalkulace výdajů a příjmů v chovu ovcí.....</i>	<i>27</i>
4.4.2	<i>Stanovení kritického bodu zvratu a rentability chovu</i>	<i>31</i>
4.4.3	<i>Faktory ovlivňující ekonomiku chovu ovcí</i>	<i>35</i>
5.	ZAVÁDĚNÍ CROSS COMPLIANCE DO PODNIKU	39
5.1	Vznik a vývoj cross compliance	39
5.1.1	<i>Historie zavádění cross compliance.....</i>	<i>39</i>
5.1.2	<i>Legislativní rámec cross compliance</i>	<i>40</i>
5.1.3	<i>Kontrola a hodnocení podniku dle cross compliance</i>	<i>43</i>
5.2	Kontrola podmíněnosti na farmě.....	50
5.2.1	<i>Oblast: Dobré zemědělské a environmentální podmínky (GAEC).....</i>	<i>50</i>
5.2.2	<i>Oblast: Životní prostředí (SMR)</i>	<i>55</i>

6. ZÁVĚR	61
7. SEZNAM LITERATURY	64
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	67
9. PŘÍLOHY	68

1. ÚVOD

Dlouhodobý vývojový trend světové ekonomické soustavy směřuje nepochybně k liberalizaci obchodu a globalizaci, přičemž zájmy nadnárodních společností se budou střetávat se zájmy těch zemí, včetně Evropské unie (dále jen „EU“), jejichž zemědělství vykazuje komparativní nevýhody. Nutnost udržení nezbytného rozsahu zemědělství i v produkčně méně příznivých oblastech je zdůvodňována mj. stoupajícími nároky na světový obchod s potravinami, především v zemích se silným ekonomickým růstem, úbytkem zemědělské půdy ve světovém měřítku v absolutních i relativních hodnotách, úbytkem přirozených zdrojů lidské výživy, zvyšováním frekvence meteorologických anomálií, přičemž většina produkce potravin především v zemích mírného pásu závisí na stabilitě klimatu (Tuček, 1999).

Zemědělství České republiky je svým charakterem zemědělstvím převážně podhorského a horského typu. Pro úspěšný rozvoj konkurenceschopné, avšak environmentálně šetrné zemědělské výroby je v oblastech s méně příznivými podmínkami nezbytná aktivní státní podpora zemědělství zaměřeného na extenzivní zemědělskou výrobu a na zajišťování služeb údržby krajiny a dalších environmentálních služeb (Střeleček, Kollár, Lososová, 2003). Možnosti českého zemědělství spočívají jednak v rozvoji produkce výhodných komodit pro vnitřní spotřebu, případně export, dále v diverzifikaci výroby spočívající na zaměření do netradičních výrob např. produkce obnovitelných surovin a zdrojů energie a v neposlední míře na údržbu krajiny, péči o čistotu vodních zdrojů a další navazující environmentální služby. Tyto záměry jsou v souladu s nosnými principy evropského systému zemědělství, které preferuje výrobní metody šetrné k životnímu prostředí, udržování krajiny a rozvoj aktivit venkova s udržením pracovních příležitostí (Šroller a kol., 2001).

Zavádění Cross compliance (křížového souladu mezi zemědělstvím a životním prostředím, dnes zemědělskou veřejností vnímán jako „kontrola podmíněnosti“) je důležitým aspektem Společné zemědělské politiky EU, jež se v posledních letech snaží zohledňovat požadavky ochrany životního prostředí v souladu s ostatními politikami EU. Při reformě Společné zemědělské politiky, k níž postupně dochází od roku 2003,

byla rozpoznána nutnost oddělení zemědělských dotací od produkce. Hlavním důvodem této změny byla situace, při které byla dotována nadprodukce, přičemž dopady nadprodukce zemědělských komodit začaly negativně ovlivňovat kvalitu života obyvatelstva a záporně poznamenaly obecné povědomí o zemědělci. Mezi tyto negativní dopady patřily zejména eroze půdy, odpřírodnění krajiny a znečištění podzemních i povrchových vod, pokles retenční kapacity krajiny, znečištění potravin rezidui a hormonálními látkami a stále se zhoršující životní podmínky chovaných hospodářských zvířat. Cross compliance podporuje rámcové politiky a strategie přijaté EU, které směřují k udržitelnému rozvoji. Jsou jimi zejména Rámcová směrnice o vodě, Strategie ochrany biologické rozmanitosti, Dohoda o omezení emisí skleníkových plynů. V ideálním případě by mělo cross compliance tyto politiky doplňovat.

Důslednou aplikací cross compliance a příbuzných politik bude možné navrátit venkovu „tvář“, zlepšit kvalitu životního prostředí a zemědělských komodit, a tím i zdraví a kvalitu života obyvatel členských zemí EU. Zlepšení obrazu zemědělců spolu se zlepšením situace na venkově snad rovněž napomůže zmírnit tendence k vyliďování venkova. Hlavní hybnou silou ke změně v přístupu k zemědělskému hospodaření má být dobrovolný, ekonomicky podmíněný faktor - vazba systému cross compliance na čerpání přímých plateb zemědělcem a dále vazba na čerpání prostředků z Programu rozvoje venkova. Nicméně zjištěné porušení platné legislativy může být nezávisle na srážce dotací také předmětem správních a přestupkových řízení.

Tato diplomová práce popisuje dnešní orientaci zemědělství směrem k trvale udržitelnému způsobu hospodaření, jakým je i postupná ekologizace farem v méně příznivých oblastech a problémy se zaváděním respektive s přihlášením do systému cross compliance na úrovni zemědělské farmy.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem této diplomové práce je charakterizovat na příkladu ekologické farmy Ošerově, zabývající se ekologickým chovem ovcí v produkčně méně příznivé oblasti se specifikací na Chráněnou krajinnou oblast Orlické hory, přeměnu struktury a rozměru produkčního zemědělství v zemědělství s mimoprodukčními vlastnostmi. Tato změna byla vyvolána řadou změn ve společnosti, které tak daly prostor pro rozvoj trvale udržitelných a multifunkčních forem zemědělství.

V rámci této diplomové práce jsou provedeny ekonomická analýza ekologické farmy, stanovení za pomoci poměrových ukazatelů rentabilita chovu ovcí v mimoprodukčním pojetí a provedení vlastního auditu farmy se zaměřením na kontrolované oblasti v systému cross compliance. Na základě tohoto šetření bude hledána odpověď na otázku, zda aktivní účast v kontrole podmíněnosti v České republice zatěžuje zemědělce navíc dalšími administrativními a provozně technickými opatřeními.

Metodikou zpracování byla rešeršní práce a poté poznatky, informace a vlastní zkušenosti získané z činností prováděných na již zmíněné ekologické farmě.

Do grafických zpracování jsou využity statistické údaje, které byly získány z evidencí vedených a publikovaných institucemi a organizacemi působící v oblasti zemědělských aktivit.(např. Ministerstvo zemědělství ČR, Svaz chovatelů ovcí a koz, atd.). Dalším zdrojem informací se stala daňová evidence vedená podnikatelkou paní Olgou Zahradníkovou, která je soukromě hospodařící rolník a majitelka ekologické farmy na Ošerově.

V diplomové práci jsou použity metody popisu, dedukce a zobecnění. Pro zhodnocení ekonomiky farmy je použita klasická finanční analýza s poměrovým ukazatelem rentability a stanovení kritického bodu zvratu.

3. VÝZNAM CHOVU OVCÍ V EKOLOGICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY

3.1 Chov ovcí na našem území

Ze starých pramenů je zřejmé, že ovce byly pro chovatele zdrojem značných příjmů, základem zemědělství a mírou blahobytu obyvatel. Kromě mléka, vlny, masa a kůží se vysoce cenila i ovčí mrva. Ovce se také používaly k zadupávání setby „ovčí stopou“ (náhrada za válení a vláčení), zejména v době trojhonného systému hospodaření (úhor – ozimy – jařiny). V historických zemích obyvatelstvo chovalo tzv. selské (zemské) ovce. S valašskou kolonizací se do oblasti Karpat až Beskyd rozšířil pastýřský, tzv. valašský (salašnický), způsob chovu. Chovaly se původní hrubovlnné cápové-valašské ovce, které se i intenzivně dojíly. Ještě ve 13. a 14. století ovce tvořily $\frac{3}{4}$ stavu všech hospodářských zvířat.

Stádově se ovce začaly chovat až za feudalismu. Pečovali o ně ovčáctí „polní mistři“, kteří tvořili samostatný a svobodný „čtvrtý stav“. Tito polní mistři nepodléhali robotě, mohli se svobodně ženit a děti dávat na studia. Jejich práce byla společensky vysoce vážena a ceněna. Např. J. M. Colerus (cit. W. Jacobeit, 1987) v roce 1604 uvedl, že: „Nikdo nemá nouzi, kdo hospodaří s ovцами dávajícími maso, vlnu, kožich, mléko, nejlépe mrví pozemka a jejich střeva i po smrti o slávě Boží pějí.“ V roce 1699 sdružoval ovčácký cech asi 20 000 ovčáků. Drobní chovatelé (míšaníci) spojovali své ovce na pastevní období do společného stáda, o které pečoval obecní pastýř – bača.

V našich historických zemích patří bezesporu k nejslavnější etapě rozvoje ovčáctví období tzv. „zlatého rouna“ (1765 - 1870). V období „zlatého rouna“ došlo k zakládání velkých stád na církevních a šlechtických statcích. V praxi se poprvé začaly uplatňovat nové šlechtitelské postupy. Úroveň našich ovcí typu Electoral-Negretti byla vysoce ceněna i v zahraničí.

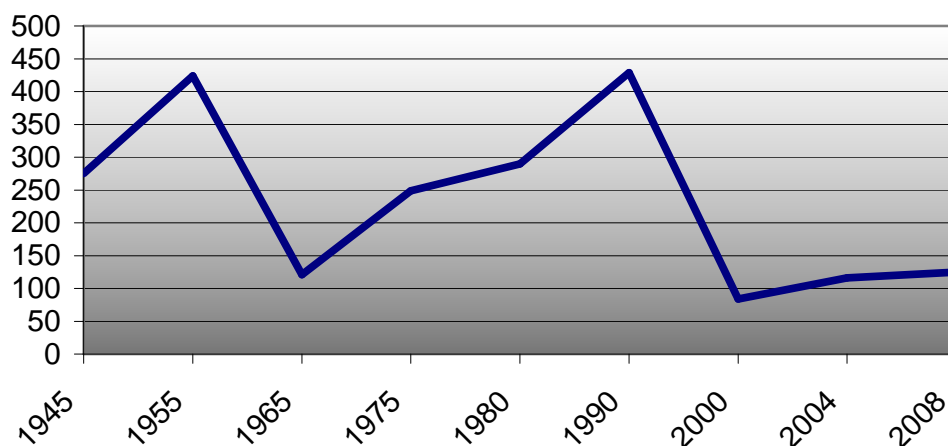
Období rozkvětu chovu je spojováno se zakládáním spolků chovatelů ovcí (Brno 1814, Jednota ovčácká v Praze 1829), které pořádaly každoročně výstavy a trhy na plemenná zvířata. V roce 1814 a 1829 byly v Trnové v Čechách a v Košticích

na Moravě otevřeny ovčácké školy jako první v rámci zemědělského oboru (Horák, 2004).

Řada změn vyplývajících z hospodářské a ekonomické krize ve společnosti však způsobila postupnou stagnaci ovčáctví. Úpadek znamenal snížení stavů z asi 2 mil. kusů v roce 1837 na 182 000 kusů v roce 1910. V uvedeném roce ještě přetrvával stádový chov ovcí, o čemž svědčí skutečnost, že z celkového počtu asi 11 000 chovatelů mělo jen 595 chovatelů (5 %) výměru půdy přes 100 ha a chovali 60 % všech ovcí, ve stádech byl průměrný stav 245 kusů. Naopak 1634 chovatelů (15 %) chovalo jen 2 % ovcí, 8 448 (45 %) chovatelů s výměrou 5 až 20 ha chovalo 15 % a 3 810 chovatelů (35 %) vlastnilo 23 % ovcí. V roce 1935 se u nás chovalo již jen 40 000 ovcí.

Obrat v našem ovčáctví je spojen s 2. světovou válkou. Během šesti let okupace se stavy ovcí u nás rozšířily zhruba šestkrát. Těžiště chovu ovcí bylo v malých stádech. V roce 1946 mělo jen 212 chovatelů ve stádě více než 30 ovcí, celkem chovali asi 32 000 ovcí. V období po 2. světové válce nebyl vývoj stavů ovcí plynulý, což je zřejmé z grafu č. 1.

Graf č. 1: Početní stavy ovcí na území ČR (v tis. ks)

Zdroj: SCHOK, 2008

Obecně můžeme konstatovat, že v 19. i 20. století byla základem neúspěchu jednostranná preference vlnářské užitkovosti. Naši chovatelé se nepoučili z historie a nedocenili význam masné užitkovosti, včas nezareagovali na vývojové trendy západní Evropy. Bez odezvy zůstala i slova prof. J. Lambla, který v Rukověti zemědělství mj. uvedl: „Vlnitá ovce křížená ovčí masitou jest budoucností v Čechách. Produktem takového křížení jsou ovce crossbrední (s kříženeckou polotemnou vlnou), které mají kombinovanou vlnářsko-masnou užitkovost.“(Horák, 2004).

Rozvoj chovu ovcí byl dosažen zejména v období kolem roků 1955, 1975 a 1990, který je maximem stavů ovcí za posledních sto let. I v tomto období byly ovce pouze doplňkovým odvětvím živočišné výroby. Útlumy chovu nastaly v letech 1962 - 1967 a po roce 1992. V roce 2000 byly dokonce nejnižší stavy v posledních šedesáti letech. V období 1990 - 2000 se početní stavy ovcí v ČR snížily o 80 %! V letech 2001 - 2004 se početní stavy ovcí stabilizovaly, což se projevilo nárůstem o 15 590 ovcí, tj. o 11,8 %. V posledním desetiletí se stavy ovcí mírně zvyšují. Na tomto trendu se podílí rozvoj např. ekologického zemědělství v méněpříznivých oblastech farem o malých výměrách obhospodařovaných ploch.

3.2 Rizika konvenčního hospodaření

Aby bylo možno lépe pochopit význam ekologického zemědělství jako takového, co bylo příčinou toho, že jak ve světě tak i u nás roste tendence vytěsnit dosavadní způsob hospodaření, jakým je produkční zemědělství, a nahradit jej jinými postupy, je potřeba se zmínit o charakteristikách konvenčního zemědělství a důsledcích intenzivního hospodaření.

3.2.1 Přeměna tradičního zemědělství v konvenční zemědělství

Už na počátku 20. století v souvislosti s urbanizací a rozvojem průmyslové výroby postupně docházelo ke změně tradičního zemědělství. Pokrok ve vědě a technice

sebou přinesly růst produktivity zemědělství, které se zaměřilo především na zásobování obyvatel měst potravinami. Výnosy hlavních plodin vzrostly, ceny potravin se naopak snížily.

Konvenční zemědělství se pak zvláště vlivem situace vzniklé po 2. světové válce (nedostatek potravin a tlaky na potravinovou soběstačnost) soustředilo na maximalizaci produkce a zisku. Vytvořil se tak systém šesti pilířů na sobě navzájem závislých. Těmi to pilíři jsou:

- intenzivní obdělávání;
- velkoplošné pěstování monokultur;
- závlahové systémy;
- aplikace průmyslových hnojiv;
- chemická ochrana rostlin;
- genové manipulace.

Dalším a také velmi důležitým aspektem konvenčního zemědělství je i sepejetí s neobnovitelnými zdroji.

Proces intenzifikace zemědělství probíhal, jak v západní Evropě tak i u nás, velmi podobným způsobem. U nás však do jisté míry byl ovlivněn vývoj zemědělství tzv. „socializací“ zemědělství, tzn. zakládáním zemědělských družstev a státních statků. Tímto došlo k potlačení soukromého zemědělství a k likvidaci rodinných farem. Dalším průvodním jevem této socializace bylo to, že došlo ke ztrátě vnitřního pocitu odpovědnosti za půdu, majetek, zvířata a životní prostředí.

Po roce 1989 se objevily nové směry a tendence v českém zemědělství, které jsou především charakterizovány návratem části zemědělské půdy do rukou soukromých osob. Zde se již objevily první snahy hospodařících subjektů o návrat k šetrnějšímu způsobu hospodaření a chovu zemědělských zvířat. Avšak často zde tyto snahy narážely na nedostatečné technické a znalostní vybavení hospodařících subjektů. A dále se zde již projevila značná degradace půdy a způsobu chovu zvířat.

3.2.2 Konvenční zemědělství

V rámci konvenčního zemědělství se k půdě a k zvyšování její úrodnosti prostřednictvím průmyslových hnojiv přistupuje bez ohledu na význam organické hmoty půdy a její fyzikální vlastnosti. V některých případech tak dochází k nenávratné degradaci půdy erozí.

Dalším důsledkem intenzivního zemědělství je snížení druhové pestrosti plodin, která byla původně zajišťována šlechtěním některých plodin a výběrem a křížením s planými druhy. Specializace a koncentrace pěstování rostlin, užívání hybridních osiv, které nahrazují místní krajové odrůdy, vedlo k většímu výskytu a vyšší náchylnosti k chorobám, škůdcům a plevelům.

Negativně je též ovlivňován vodní režim v krajině, který je navíc silně diferencován v případě existence závlahového systému širšího rozsahu v určité oblasti. Zemědělství je vysoce náročné na vodu, často dochází k jejímu čerpání z podzemních vod a nadměrnému odebírání. Velmi často dochází k zasolení a alkalizaci půdy a zhoršení kvality vod. Za takové situace jsou pak nutné ještě intenzivnější zásahy do celého agroekosystému.

Používání průmyslových hnojiv a pesticidů se řadí k nejvýznamnějším faktorům intenzifikace v rostlinné produkci. Účinnost hnojiv se posuzuje z hlediska výnosu a kvality produkce, půdní struktury a využitelnosti živin, půdní reakce a vyváženosti dávek. Jednou z nejvýznamnějších příčin malé účinnosti průmyslových hnojiv je snížení obsahu a kvality půdní organické hmoty. Ztráta účinnosti některé ze složek organické půdní hmoty může mít ekonomický dopad na výnos a následně i negativní vliv na životní prostředí. Používání pesticidů v konvenčním zemědělství se stalo základním předpokladem produkce. Podílí se totiž zásadním způsobem na omezení ztrát na výnosech, které do určité míry způsobují plevele, choroby a škůdci.

V chovu hospodářských zvířat v konvenčním hospodářství lze vysledovat koncentraci velkého počtu zvířat na jednom místě s cílem minimalizovat náklady na krmení, ustájení a další činnosti spojených s chovem těchto zvířat. Tímto způsobem probíhá narušení přirozených návyků a potřeb zvířat (vazné ustájení, klecovitý odchov

atd.). Dochází tím i ke stresovým projevům těchto zvířat, čímž je ovlivněna jejich jatečná hodnota a případně hodnota poskytovaných produktů těmito zvířaty.

Konvenční zemědělství se snaží zajistit vyšší produkci zvyšováním vstupů materiálů a energií (závlahové vody, hnojiv, pesticidů, energie pro výrobu, moderní technologie pro výrobu hybridních osiv) a využívání mechanizace. To sebou přináší závislost na neobnovitelných zdrojích, na neustálých vstupech živin, což pak vede k větší zranitelnosti a nestabilitě trhu a zvyšování cen. Z jiného pohledu pak neschopnost drobných zemědělců udržet se v konkurenčním prostředí s průmyslovým zemědělstvím.

Na základě výše uvedeného lze stručně shrnout otázku konvenčního zemědělství tak, že intenzivní zemědělství není trvale udržitelné, neboť se mj. negativně podílí na degradaci půdy, vody, snížení biodiverzity, změnách ekologických procesů a přizpůsobování chovu zemědělských zvířat k technologiím s ignorací životních potřeb a návyků.

3.2.3 Trvale udržitelné zemědělství novým směrem konvenčního zemědělství

Vzniklá situace zapříčiněná neudržitelnou intenzifikací zemědělství přispěla k postupnému navracení se k šetrnějším způsobům obhospodařování zemědělských ploch. Dále vznikl prostor pro přechod od intenzivního zemědělství k extenzivním způsobům v zemědělství. Byl tak podnět rozvoj trvale udržitelného zemědělství. Dle definice, kterou v roce 1993 vytvořila Organizace pro zemědělství a výživu (FAO), trvale udržitelné zemědělství představuje systém chránící a zachovávající půdu, vodu, rostlinné a živočišné genové zdroje, systém nedegradující životní prostředí a systém, který musí být zvládnutelný, ekonomicky soběstačný a sociálně akceptovatelný (Urban, 2003). Na základě této definice lze uvést podstatné znaky a základní cíle trvale udržitelného zemědělství:

- minimální negativní vlivy na životní prostředí;

- chránit a obnovovat úrodnost půdy a její kvalitu, chránit půdu před erozí;
- využívat vodu takovým způsobem, aby zásoby kvalitní vody mohly být obnovovány a zároveň aby byly uspokojovány potřeby;
- spoléhat na zdroje uvnitř agroekosystému, omezovat vstupy, využívat koloběhů prvků, využívat ekologické znalosti;
- chránit biologickou diverzitu jak v přírodním prostředí, tak ve využívané venkovské krajině.

Tuto vizi se snaží nejdůkladněji naplňovat ekologické zemědělství. Ekologické zemědělství má více pozitivních účinků na ochranu přírodních prvků a na krajinu než zemědělství konvenční

3.3 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství lze definovat jako systém hospodaření, který používá pro životní prostředí šetrné způsoby k potlačování plevelů, škůdců a chorob, minimalizuje použití syntetických pesticidů a hnojiv. V chovu hospodářských zvířat klade důraz na životní pohodu zvířat, dbá na celkovou harmonii agroekosystému a zachování jeho biologické rozmanitosti a upřednostňuje obnovitelné zdroje energie a recyklaci surovin.

Jde o velice pokrokový způsob hospodaření, který staví na filozofii holistického pojetí přírody. Příroda je zde chápána jako jednotný celek, jenž má svou přirozenou vnitřní hodnotu. Člověk je zde součástí přírody stejně jako i jiní živí tvorové. Hlavním smyslem tohoto pojetí je vytvořit systém trvalého charakteru, který by byl ekologicky vyvážený, chránil stálé přírodní zdroje, zabraňoval vývoji směřujícímu k ekologickým katastrofám a k přenechávání dnešních ekologických problémů příštím generacím. A v tomto tkví základní záměr ekologického zemědělství.

Na základě výše uvedeného je k ekologickému zemědělství přistupováno jako k modelu hospodaření, který se vyznačuje funkcemi ekologickými, ekonomickými a sociálními. Ekologické zemědělství je vlastně průnikem všech těchto funkcí. Tomu

odpovídají i cíle, které si v současné době systém ekologického zemědělství vytyčil, a to:

- produkovat kvalitní potraviny a krmiva o vysoké nutriční hodnotě v dostatečném množství;
- pracovat v co nejvíce uzavřených cyklech koloběhu látek, využívat místní zdroje a minimalizovat ztráty;
- udržet a zlepšovat úrodnost půdy;
- vyvarovat se všech forem znečištění pocházejících ze zemědělství;
- minimalizovat používání neobnovitelných surovin a fosilní energie;
- uchovat přírodní ekosystémy v krajině, chránit přírodu a její diverzitu a udržet tradiční ráz zemědělské kulturní krajiny;
- umožnit zemědělcům a jejich rodinám ekonomický a sociální rozvoj.

Cíle ekologického zemědělství se ve své obecné rovině projevují v zásadách, které byly nastíněny pro jednotlivé oblasti zemědělství zákonem č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

3.3.1 Zásady chovu ovcí v ekologickém zemědělství

Ovce se v rámci ekologického zemědělství nacházejí v uzavřeném koloběhu. Krmivo dostávají převážně z vlastního ekologického podniku. Při chovu jsou respektovány jejich přirozené potřeby. Díky tomu mají následně dobré zdraví a jejich produkty jsou vysoké kvality.

Dalším velmi charakteristickým znakem je počet i chovaných zvířat. Tento počet je roven počtu, který je schopna ekologická farma uživit v rámci své vlastní produkce. Genové manipulace, používání hormonů a přenosy embrií v rámci ekologického chovu nepřicházejí v úvahu.

Zásady chovu hospodářských zvířat v ekologickém zemědělství:

- způsob ustájení musí odpovídat fyziologickým a etologickým potřebám zvířat,
- všechna opatření, technologie a technika chovu zvířat musí odpovídat požadavku udržení dobrého zdraví a dlouhověkosti chovaných zvířat,
- je nutné zajistit pohodu hospodářských zvířat – pohyb, čerstvý vzduch, ochrana proti slunci a extrémnímu počasí, dostatek prostoru, podestýlka, průmyslové chovy s řízenými režimy nejsou povoleny,
- podstatná část sušiny krmné dávky musí být kryta krmivy pocházejícími z ekologického zemědělství, podíl krmiv z konvenčního zemědělství nesmí překročit 10 % celoroční dávky v sušině,
- krmné přípravky typu stimulátorů, zchutňovačů krmiv syntetického původu, syntetické konzervační a ochranné přípravky a preventivní aplikace léčiv nejsou povoleny,
- rutinní profylaktické používání syntetických léčiv a hormonálních látek není dovoleno.

Dalšími neméně důležitými zásadami v ekologickém hospodaření jsou i zásady, které řídí skladování a zpracování bioprodukce (seno, jadrné krmivo, jatečná zvířata, atd.)

Těmito zásadami jsou (Petr, 1992):

- bioprodukty musí být skladovány a zpracovány tak, aby byla co nejvíce uchována jejich kvalita, musí být vyloučena možnost jejich znečištění či kontaminace nežádoucími látkami;
- při souběžném skladování produktů konvenčního a ekologického zemědělství musí být tyto od sebe odděleny fyzickou přepážkou znemožňující jejich smísení či záměnu a musí být řádně označeny;
- v celém průběhu skladování, manipulace a zpracování musí být bioprodukt přesně identifikovatelný;

- označení producenta (zpracovatele), musí být na bioproduktu jasně uvedeno ve všech stupních skladování, zpracování a distribuce až ke konzumentovi.

Jak už bylo výše uvedeno, ekologické zemědělství staví na co největší uzavřenosti koloběhů v rámci ekologického podniku. K jejímu dosažení slouží snaha o omezení vstupů a minimalizaci spotřeby neobnovitelných zdrojů surovin a energie. Snížení nadprodukce je další významnou funkcí, neboť nadprodukce vzniklá v důsledku intenzivního hospodaření přináší řadu problémů, ať už se skladováním produkce, subvencováním exportu produkce do jiných zemí, atd. V naší zemi zatím nedoceněnou funkcí je i to, že ekologické zemědělství přispívá svou produkcí ke zlepšení kvality potravin a tím i zdravotního stavu populace. V tomto směru je nutná a velmi potřebná významnější propagace. I když z pohledu jedné strany (strany konzumenta) by se dalo na většinou vyšší ceny biopotravin pohlížet jako na nevýhodu, z hlediska ekologického podniku tato vyšší cena umožňuje rozsáhlejší specializaci a zachovávání drobného prodeje. Výhoda ve specializaci spočívá v produkci místních či regionálních specialit. Jelikož se jedná o hospodaření s vyšším podílem pracovníků na jednotku produkce, pak nepřímo ovlivňuje ekologické hospodaření i osídlení a rozvoj venkovského prostoru.

Ekologické zemědělství ve formě chovu drobných přežvýkavců, jakým je i chov ovcí, je velmi vhodné zejména pro obhospodařování zvláště chráněných území. Tito přežvýkavci svým způsobem udržují a rozvíjejí biodiverzitu pastvin a zejména plní krajinnotvornou funkci v marginálních oblastech.

4. CHARAKTERISTIKA FARMY

4.1 Lokalizace a vznik farmy

Farma se nachází v osadě Ošerov na území obce Sedloňov a Chráněné krajinné oblasti Orlické hory. Obec Sedloňov leží v Královéhradeckém kraji 13 km východně od Dobrušky v severní části Orlických hor. Je rozložena v táhlém údolí Zlatého potoka. Okolí obce je velmi turisticky přitažlivé, jak v období letních měsíců, tak i během zimních dnů. Během zimního období je v okolí farmy udržováno mnoho kilometrů běžkařských tratí, které zvyšují atraktivitu prostředí a možnosti volnočasového vyžití obyvatel a návštěvníků Orlických hor.

Chráněná krajinná oblast Orlické hory (dále jen „CHKO Orlické hory“) je pozoruhodně zachovalý krajinný celek tvořený hřebenem Orlických hor, svahy před a za hlavním hřebenem a malebným podhůřím. Nejvyšším vrcholem Orlických hor je Velká Deštná se svými 1115 m. Průměrná nadmořská výška Orlických hor je 789 m a rozloha činí 204 km².

Klimaticky patří větší část území CHKO Orlické hory do chladné oblasti. Nejchladnějším měsícem je leden a nejteplejším červenec. Na hřebenech Orlických hor dosahují průměrné roční teploty kolem 4 °C. V nejteplejším měsíci červenci se průměrná teplota pohybuje okolo 13 °C, v nejchladnějším měsíci lednu je obvyklým denním minimem – 10 °C. Nejvyšší měsíční úhrny srážek se objevují v červenci a srpnu, ale v posledních letech (2006, 2007) také v listopadu i v prosinci. Průměrný roční úhrn se pohybuje v nižších oblastech kolem 700 - 800 mm. Ve vyšších polohách Orlických hor se pohybuje okolo 1 300 mm.

Chovem ovcí se farma Olgy Zahradníkové, podnikající jako samostatně hospodařící rolník, zabývá od svého vzniku v roce 1999, kdy byla založena a počala hospodařit na rodinných pozemcích o celkové výměře cca 7 ha, které byly převzaty od otce podnikatelky. Prioritou tehdy bylo udržování zemědělských ploch v kulturním stavu spásáním ovce a sečením. Veškeré pozemky obhospodařované farmou se nacházejí v CHKO Orlické hory. Tehdy základní stádo ovcí tvořilo 7 bahnic a jeden

beran. Zvířata svým původem pocházela z užitkových chovů a byla pořízena od okolních chovatelů.

Pozemky se tedy částečně spásaly a částečně byly využity pro usušení píce, která se dále v zimním období používala pro obživu chovaných hospodářských zvířat. Při tomto způsobu hospodaření byl vysoký podíl lidské práce nutností pro zajištění činností spojených s hospodařením. Tím se velmi projevovала značná neefektivita a pracovní náročnost související s hospodařením. Dále pak bylo velmi složité takovéto snažení kvantifikovat a zahrnout do hospodářského výsledku farmy zejména z pohledu vložené lidské práce odváděnou bezplatně rodinou podnikatelky. Z důvodu zvýšení efektivity zemědělské výroby byla pronajata v roce 2000 od Pozemkového fondu České republiky další zemědělsky využitelná půda o výměře cca 18 ha. Tím se celková výměra farmou obhospodařované půdy zvedla na 25 ha luk a pastvin v katastru obce Sedloňov a Deštné v Orlických horách. Během roku 2006 došlo k částečnému odkoupení této pronajaté státní půdy z důvodu stabilizace a rozvoje zemědělského hospodaření na farmě.

V roce 2007 proběhla vstupní kontrola zahajující přechod od konvenčního hospodaření k ekologickému. Tuto kontrolu na farmě provedla firma KEZ o.p.s., Chrudim, která zajišťuje nezávislou kontrolu a certifikaci v systému ekologického zemědělství. Následnou registrací na Ministerstvu zemědělství bylo zahájeno přechodné období pro celou farmu.

V listopadu 2009 proběhla certifikace farmy jako ekofarmy. Tímto byl ukončen přechod farmy z konvenčního hospodaření k ekologickému. Farma tak nyní již může své produkty označovat, jako produkty pocházející z ekologického hospodářství.

4.2 Předmět činnosti farmy

Hlavním předmětem činnosti farmy je chov ovcí s masnou užitkovostí pastevním způsobem. Dalšími činnostmi prováděné na farmě jsou operace, které souvisí s péčí a údržbou zemědělsky využitelných ploch. Jedná se zejména o sečení, mulčování (sekání výpasků a nedopasků na pastvinách), sušení a sklizeň píce. Jako vedlejší

činnosti jsou to pak služby prováděné pro okolní obyvatelstvo a obce, např. v zimním období je to údržba místních komunikací.

Od vzniku farmy se početní stavy základního stáda postupně při 20 % každoroční obměně z vlastní produkce zvyšovaly tak, jak dokládá tabulka č. 1. Pro obměnu byla selektivním způsobem vybírána zvířata dle svých vlastností reprodukční užitkovosti (četnost ve vrhu, mateřské vlastnosti, atd.).

Tabulka č. 1: Vývoj počtu chovaných ovcí na farmě

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Počet ovcí/ks	7	13	22	39	48	55	62	66	61	59	62
Bahnice/ks	6	11	20	37	47	53	60	65	63	57	60
Berani/ks	1	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2

Zdroj: Stájový registr farmy Olga Zahradníková, Sedloňov

V současnosti základní stádo farmy tvoří 60 ks bahnic a 2 berani. Chované plemeno je Zwartbles, které se vyznačuje charakteristikou jako polojemnovlnné, polorané plemeno velkého tělesného rámce, kombinovaného užitkového typu s dobrou mléčností a masnou užitkovostí. Plemeno bylo vyšlechtěno v Nizozemí v provincii Drenthe z místního plemene schoonebeeker za přispění plemene texel a ovce fríské. Základní zbarvení polouzavřeného rouna je tmavě hnědé, vlna smíšená, sortiment BC-CD (27-35 μ m), hlava a nohy černé bez obrůstu vlnou. Plemenným znakem je široká bílá lysina na hlavě a požaduje se i bílé zbarvení na spěnkách zadních končetin a konci ocasu. Hřbet rovný, široký, hrud' dlouhá a hluboká. Končetiny delší s pravidelným postojem a pevnými spěnkovými klouby.

Bahnice mají dobré mateřské vlastnosti a snadné porody. Obě pohlaví jsou bezrohá a klidného temperamentu. Jehnice jsou typu rané a lze je zapouštět v 9 - 10 měsících o hmotnosti 45 kg. S ohledem na nízký výskyt tuku v jatečném těle je možno jehňata vykrmovat do hmotnosti až 40 kg. Jatečnou kvalitu jehňat ve výkrmu je možno zlepšit užitkovým křížením s masnými plemeny (Texel, Suffolk). Ovcím vyhovuje jak

oplůtkový, tak i jiné způsoby pastvy. Živá hmotnost bahnic v dospělosti je 60 - 70 kg, beranů 90 - 110 kg. Do České republiky byly dovezeny v polovině 90. let minulého století. Užitek a plodnost na obahněnou ovci 160 - 180 %, živá hmotnost jehňat ve 100 dnech věku 30 - 35 kg, denní přírůstek v odchovu a výkrmu 270 - 300 g, roční stříž potní vlny bahnic 3,0 - 3,5 kg, beranů 3,5 - 5,0 kg, roční délka vlny 12 - 15 cm, výtěžnost vlny 55 - 60 %.

V současnosti k plemenitbě na farmě je používán beran krevní linie Cipísek, který předává potomkům dispozice ke skvělé zmasilosti a velkého tělesného rámce. Bahnice v základním stádě jsou většinou potomky beranů linie Zwart a Zvon.

4.2.1 Organizace činností při pastvě a zimním ustájení ovcí na farmě

Jednou z charakteristických vlastností ovcí je jejich velká přizpůsobivost k pastevnímu chovu. Pastva je pro ně v letním období základním krmivem a jejich biologické vlastnosti jim umožňují nalézat si dostatek potravy i na takových pastvinách, které mohou být pro jiné druhy hospodářských zvířat použitelné jen s omezením. Ovce se mohou na jaře pást o 1 - 1,5 měsíce dříve než skot, protože mají menší nároky na výšku pastevního porostu. Racionální využití různých pastevních příležitostí v průběhu letního období výrazně ovlivňuje ekonomiku chovu ovcí.

Přechod ze zimního krmení na pastvu je výraznou změnou ve výživě zvířat, a proto je třeba zvířata na ni připravit. Tento přechod na farmě je pozvolný (1 - 2 týdny), z krmné dávky se postupně vyřazují šťavnatá krmiva a postupně se prodlužuje pobyt na pastvině. Zvířata se postupným prodlužováním pobytu na pastvině otužují a přizpůsobují klimatickým podmínkám. V přechodném období je třeba kromě pozvolného přechodu na jiný typ výživy ošetřit paznehty ovcí a stádo odčervit a provést celkovou veterinární kontrolu se zaměřením na zdravotní stav chovaných zvířat.

Způsoby pastvy ovcí

Jedním ze způsobů pastvy ovcí, který byl využíván na farmě, byla tzv. ***volná pastva***. Při tomto způsobu pastvy se zvířata pasou volně na pastvině a porosty se obvykle dále neošetřují, případně jen nedostatečně. Při volné pastvě dochází k selektivnímu vypásání rostlinných druhů a tím k rychlému šíření plevelů. Daný porost neprochází obdobím klidu, proto dochází ke snížení výnosů. Jedná se o nejméně efektivní způsob pastvy a v podmínkách intenzivního hospodaření dokonce o nevhodnou pastvu. Avšak z pohledu extenzivního hospodaření má i svá pozitiva., např. úspora práce při obhospodařování pastvin a přehánění zvířat. Tento způsob pastvy se již na farmě nevyužívá, neboť vyžadoval přítomnost člověka při pastvě.

Druhým způsobem pastvy je tzv. ***honová pastva*** (rotační). Pastervní plochy se rozdělí na několik honů např. podle utváření terénu. Hony se spásají střídavě za sebou. Na honu se pasou ovce zpravidla 10 - 20 dnů, pak se pastva přeruší a hon se nechá zregenerovat. Tím se dosáhne dobré intenzity růstu pastervního porostu po celé pastervní období. V květnu je třeba počítat s klidovou periodou o délce až 20 dnů, v letních měsících zpravidla 20 - 30 dnů a na podzim až 45 dnů. Tento systém umožňuje v závislosti na zatížení pasené plochy tzv. dělenou sklizeň. To znamená, že v jarních měsících se přebytky pastervního porostu sklízí na seno (senáž). Také tento způsob nenašel v rámci farmy širší uplatnění z důvodu velké účasti lidské síly při zajišťování tohoto způsobu pastvy (člověk je přítomen při tomto způsobu pastvy přímo se zvířaty na pastvě).

Třetím způsobem, který je využíván na farmě, je ***oplůtková pastva***. Tato pastva se považuje za progresivní způsob pastervní techniky. Může se provádět jako kontinuální jednooplůtková, dvojooplůtková s rotací respektující klidová období pro obrůst pastervních porostů a víceoplůtková s rotací zpravidla ve 4 až 6 oplůtkách. Při budování oplůtků je třeba zohlednit počet a velikost oplůtků v závislosti na produkčních možnostech pastervních porostů a na počtu pasoucích se zvířat. Oplůtek v tomto do určité míry nahrazuje funkci kontrolní vykonávanou ovčákem v předešlých dvou způsobech pastvy. Další nespornou výhodou tohoto způsobu pastvy je možnost

celodenního pobytu pasoucích se zvířat na pastvině. Zde se osvědčilo při realizaci oplůtkového systému využití dočasného oplocení ve formě elektrického ohradníku. Tento systém je velmi vhodný především v místech turisticky exponovaných, jelikož na mimopastevní období se snadno demontuje a nebrání tak návštěvníkům Ošerova a blízkého okolí při procházkách ve volné přírodě.

Ustájení ovcí v době nepřízně počasí

V době nepřízně počasí zejména v zimním období se na farmě v Ošerově využívá pro ustájení nově vybudovaný ovčín, který je součástí pastevního areálu. Byl vybudován v letech 2006 - 2009. Jedná se o budovu obdélníkového půdorysu o rozměrech 8 x 16 m se sedlovou střechou. Stavba je řešena stavebně technickým způsobem, kdy na betonových základech je pomocí tzv. ztraceného bednění vystavěna zeď do výšky 1,2 m a dále je ovčín dřevěnou stavbou. Jak je patrné z obrázku č. 1, tak svým provedením stavba nijak nenarušuje vzhled okolí.

Obrázek 1: Ovčín v Ošerově

V tomto ovčínu se nenacházejí skladovací prostory pro uložení lisovaného sena, protože celý objekt je využit pro volné ustájení chovaných zvířat. Potřebné množství lisovaného sena je uloženo ve stohu vedle ovčína. Výhledově je počítáno s výstavbou seníku, který by měl být vystaven na stejné parcele, kde se nachází ovčín, a aby systémově navazoval na stávající ovčín.

V době zimního ustájení ovcí se za pomoci mechanizace toto seno naváží do krmných zařízení v ovčíně. Ty jsou tvořeny z kruhových krmítek pro lisované seno a jeslemi pro zakládání senáže a podávání jadrných krmiv. Technologie krmení a ustájení důsledně respektují požadavky a zásady welfare zvířat. Na farmě je zvolena technologie ustájení jako klasická na hluboké podestýlce, která je pro ovce nejvhodnější. Ustájení na hluboké podestýlce je nesrovnatelně levnější a etologicky přirozenější.

Při stájovém způsobu chovu na hluboké podestýlce naroste podestýlka za 6 měsíců (listopad - duben) ustájení v průměru o 0,5 m. Podestýlka se po jarním vyhnání ovcí na pastvu za pomoci mechanizace smykem řízeného nakladače UNC-061 vyveze na polní úložiště, kde probíhá postupné zrání, fermentace a přeměna na statkové hnojivo pro další využití na farmě z důvodu uzavření okruhu oběhu živin. Poté se provede důkladná sanace veškerých prostor ovčína z důvodu zachování hygienické nezávadnosti prostředí.

Vnitřní dispozice stáje odpovídá počtu krmných míst (cca 70 ks). Rozměry hlavních technologických prvků stavby odpovídají požadavkům stanovených ve vyhlášce č. 191/2002 Sb., o technických požadavcích na stavby v zemědělství, viz. tabulka č. 6 (Příloha), kde jsou uvedeny rozměry hlavních technologických prvků staveb a tabulka č. 7 (Příloha), kde jsou uvedeny potřebné plochy pro ustájení.

4.3 Majetková struktura farmy

Do majetkové struktury farmy jsou zahrnuty nemovitosti a věci movité, které jsou využívány při zemědělské činnosti. Jedná se o pozemky dělící se na louky a pastviny, ovčín, základní stádo farmy a strojní a technické vybavení farmy.

Při založení farmy byla zakoupena pohonná jednotka traktor Zetor 5245 s agregovaným čelním nakladačem ND-032 Prima. Tímto se docílilo značného snížení velkého podílu lidské práce na přípravě a zajištění zimní obživy chovaných zvířat. Traktor Zetor 5245 je osazen přední hnací nápravou, která zejména v kopcovitém terénu zvyšuje bezpečnost pro obsluhu a vyšší dosažitelnost jednotky s agregací různých strojů využívaných při sklizni, ale i při ošetřování luk a pastvin. Čelní nakladač na tomto traktoru zejména zvýšil efektivitu při nakládání a ukládání lisovaného sena. Dále je toto hydraulické zařízení používáno při nakládání hluboké podestýlky, která se vyváží cca jednou ročně z ovčína na polní úložiště. Díky výše uvedeným zařízením se mohla farma při sklizni píce plně orientovat na lisování sena do kulatých balíků s průměrem okolo 140 cm.

Následně se postupně dokoupila vhodná zařízení za účelem soběstačnosti a nezávislosti farmy na dodavatelských službách v rámci sklizňové linky (žací zařízení ŽTR 145, obraceč píce Deutch Fahr 550 a shrnovač píce SH 300, lis Unibal, mulčovač 160 Ostratický). Lis Unibal výrazně snížil náklady spojené s lisováním sena a umožnil lépe rozvrhnout práce spojené se sušením píce v závislosti na klimatických podmínkách. Dále se tím zvýšila nabídka poskytovaných služeb farmou pro veřejnost.

V roce 2007 byl zakoupen použitý smykem řízený nakladač UNC 061. Jeho upotřebením na farmě je při vyvážení hluboké podestýlky po zimním ustájení ovcí v ovčíně, při stohování lisovaného sena do stohu a při venkovních úpravách kolem ovčína. Tento nakladač doplnil díky své mobilitě a víceúčelového upotřebením činností, které byly prováděny čelním nakladačem agregovaným na Zetoru 5245. V zimním období se stal velkým pomocníkem při údržbě místních komunikací.

V roce 2009 se farma dala cestou další minimalizace nákladů spojených s lisováním usušené píce do válcových balíků. Byl zakoupen lis na kulaté balíky Kverneland Vicon RF 119, jenž výrazně zkrátí dobu lisování sena a navíc toto seno zaváže do sítě. Z hlediska zachování nutričních hodnot slisovaného sena pro zimní krmení se síť jeví jako nejvhodnější způsob zabalení. Z důvodu pohonných nároků zmiňovaného lisu byl dále zakoupen traktor Zetor Proxima Plus 85. Tento traktor je upotřeben nejen pro lisování sena, ale dochází k jeho využití i při jiných činnostech

prováděných na farmě (např. svoz balíků z luk na úložiště). Uvedený traktor i lis byly zčásti zakoupeny hotovostními prostředky a zbylá část byla uhrazena úvěrem. V rámci poskytnutého úvěru byla použita i podpora z PGRLF v rámci programu „Zemědělec“, ze kterého je hrazena část úroků.

4.4 Ekonomická analýza chovu ovcí

Podle obchodního zákoníku se podnikáním rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku (Horák, 2004). Úspěch podnikání v chovu ovcí je pak dlouhodobým výsledkem schopnosti každého chovatele transformovat vývojové trendy nebo zkušenosti předních farmářů do podnikání na své farmě nebo zemědělském podniku. Zisk v zemědělském podniku se však tvoří jinak než v jiných výrobních činnostech. Tvoří se za delší časové období a vzniká z výsledků, o kterých předem není známo jaké budou.

V posledních desetiletích se způsob chovu ovcí vlivem dělby práce a technického pokroku výrazně změnil. Změny výrobní struktury, které si společnost vynutila, dokázali chovatelé až obdivuhodně překonat. Adaptační proces na nové podmínky hospodaření je však vždy dlouhodobější a vyžaduje doprovodná státní, sociální, finanční a právní opatření. V současných podmínkách více než kdy jindy platí, že nechce-li farmář podlehnout, musí zvyšovat produktivitu práce, aby byl konkurenceschopný. Lásku k chovu ovcí je jedna věc, ale každodenní podnikatelská realita druhá. Zapojení českého hospodářství do systému tržní ekonomiky, která se orientuje na kapitál a vychází z celosvětové dělby práce, zvýraznilo nutnost maximalizovat zisk.

4.4.1 Kalkulace výdajů a příjmů v chovu ovcí

Ekonomiku chovu ovcí na farmě lze objektivně sledovat v rámci uzavřeného obratu stáda. Je nutné si uvědomit, že cílem každého podnikání musí být zisk.

V jednotlivých případech se však hranice mezi „rentabilní“ a „nerentabilní“ může značně lišit. Rentabilita závisí na mnoha faktorech. Pro objektivní sledování ekonomických ukazatelů je důležitá evidence jednotlivých příjmových a výdajových položek v členění potřebném pro zjištění základu daně, tak jak to vyplývá z ustanovení § 7b odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

Tyto položky lze rozdělit do následujících skupin:

Výdaje : a) nakoupená a vlastní krmiva a steliva
 b) mzdové, režijní a ostatní výdaje

Příjmy: a) zpeněžení vlastní produkce
 b) služby prováděné pro veřejnost
 c) podpory a dotace

Následný rozdíl mezi příjmy a výdaji je výsledek hospodaření.

Nakoupená a vlastní krmiva a steliva

Na farmě v Ošerově se eviduje spotřeba vlastních a nakoupených krmiv a steliv. Spotřeba *nakoupených krmiv a steliv* je značně závislá na zvolené technologii a potřebách chovaných zvířat. Na farmě v Ošerově vzhledem k technologii ustájení na hluboké podestýlce se jedná o nákup lisované slámy a obilí (ovsa), který je namačkán a dále užíván jako jadrné krmivo. Takto upravený oves je lépe ovce tráven a energetický přínos pro organismus ovce je mnohem vyšší, než by tomu bylo v případě podávání ova ve formě zrna. Lisovaná sláma se dle potřeby postupně pod ovce přistýlá, tak, aby byla zachována pohoda a hygiena ovce.

Do položky *vlastních krmiv a steliv* patří spotřeba krmiv a steliv vlastní produkce. Na farmě je produkováno lisované seno, které je skladováno ve stohu a poté naváženo pro účely krmení mechanizací do krmných zařízení, jak již bylo uvedeno. Při oceňování vlastních krmiv je nutné vycházet z režijních výdajů na tyto výrobky. Ve struktuře výdajů na chov ovce na farmě tvoří tato položka nejvýznamnější podíl. Dle

údajů z interních podkladů farmy činí podíl vlastních krmiv na celkových výdajích farmy 40,5 %.

Mzdové, režijní a ostatní přímé výdaje

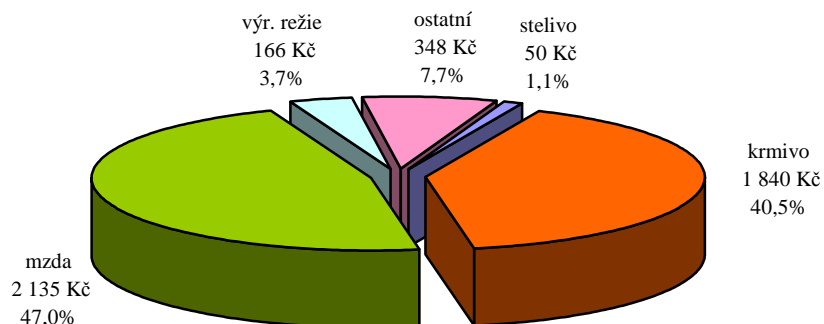
V položce *ostatních výdajů* se kumulují výdaje, např. výdaje za léčiva, vodu, energii, veterinární výkony, cestovní náklady, nájemné. Tyto výdaje se vyznačují jako nutné, které jsou spojené s výkonem hospodaření.

Mzdové a osobní výdaje jsou veškeré přímé mzdové výdaje a příspěvky na zákonné sociální a zdravotní pojištění. Značnou měrou se podílejí na celkových výdajích a na jejich velikost má velký vliv organizace a produktivita práce. Produktivita práce je značně ovlivněna technickým a technologickým vybavením stáje a pastvin a systémem chovu.

Do *výrobních režíí* jsou započítávány všechny výdaje spojené přímo s výrobou, např. drobný materiál a náklady na údržbu a opravu mechanizace a technologického vybavení.

V grafu č. 1 jsou výdaje farmy přepočítané na chovanou bahnici a rok.

Graf 1: Výdaje na bahnici za rok

Příjmy plynoucí z hospodaření se podílejí velmi důležitou měrou na ekonomických výsledcích farmy. Tyto příjmy lze rozdělit do tří skupin, které charakterizují oblast podnikatelského snažení, z nichž tyto příjmy plynou.

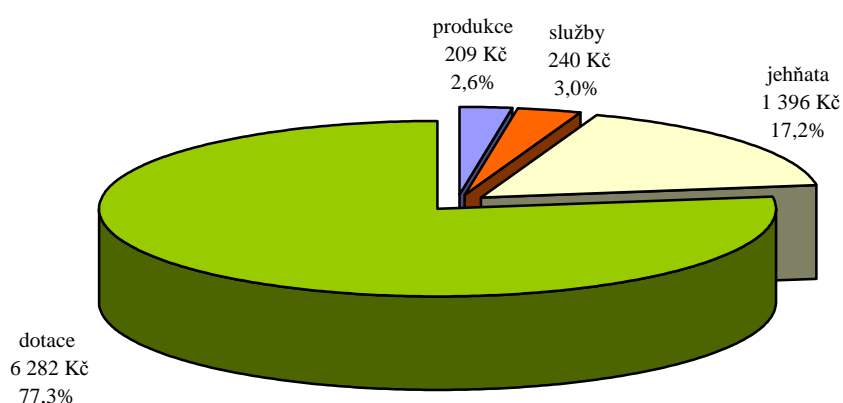
První skupinou jsou příjmy plynoucí ze **zpeněžení vlastní produkce**. Do této kategorie spadají příjmy z prodeje odchovaných jatečných jehňat, za brakované bahnice, za střížovou potní vlnu a za prodej lisované píce. Tato kategorie příjmů je odvislá od hospodářského roku, neboť nelze dopředu přesně odhadnout výši těchto příjmů. Zde se velmi projevují faktory ovlivňující reprodukční vlastnosti ovcí, klimatické podmínky během roku a zdravotní stav chovaného stáda.

Ve druhé rovině příjmů se objevují příjmy, které jsou tvořeny **službami prováděnými pro veřejnost**. Tyto služby jsou např. sečení a lisování píce, doprava materiálů, kultivační práce, údržba komunikací a drobné terénní úpravy smykem řízeným nakladačem. Charakteristické je pro tyto příjmy to, že se přímo nepodílí na výrobě a produkci konané v rámci hospodaření na farmě, ale přesto jsou svou měrou důležité pro ekonomický zisk farmy.

Třetí skupinou příjmů a svou velikostí nejdůležitější jsou **příjmy plynoucí z podpor a dotací** poskytovaných v rámci zemědělského podnikání v méněpříznivých oblastech. Lze sem zařadit dotace SAPS, LFA, TOP-UP a AEO platby.

V grafu č. 2 jsou vypočteny příjmy farmy na chovanou bahnici a rok.

Graf 2: Příjmy na bahnici za rok

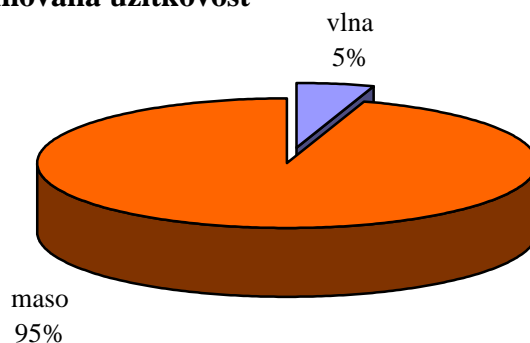
4.4.2 Stanovení kritického bodu zvratu a rentability chovu

Pro hodnocení ekonomiky v chovu ovcí je také velice důležité stanovit **kritický bod výdajů** (bod zvratu), který udává minimální objem celkové produkce chovu ovcí v kusech, při němž jsou fixní výdaje kryty příjmy, takže farma nevykazuje ani zisk ale ani ztrátu. Z chovatelské praxe vyplývá pravidlo, že čím je podíl „nepružných výdajů“ vyšší, tím je vyšší i kritický bod. Chovy s nízkým kritickým bodem se mohou lépe přizpůsobit pohybům poptávky a změnám v prodejních cenách. Také rentabilita chovu ovcí s nízkým bodem bude vyšší, protože po dosažení kritického bodu chovu rychle stoupá zisk.

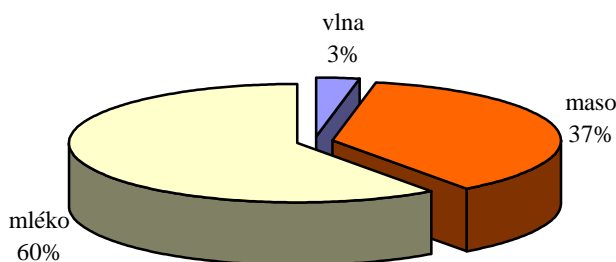
Je-li bráno v úvahu, že současná světová cena vlny je asi 1\$ za kg potní vlny, je možné učinit závěr, že ekonomika chovu ovcí musí být spíše založena na produkci jatečných jehňat, plemenného materiálu nebo mléka (výroba ovčích sýrů). Z hlediska zaměření chovu ovcí na farmě v Ošerově však lze říci, že pro ekonomiku farmy bude důležitá produkce jatečných jehňat a plemenného materiálu.

Samozřejmě při současných cenách ovčího sýra (120 - 150 Kč za kg) a jeho průměrné produkci 25 - 30 kg na bahnici je chov dojených ovcí ekonomicky zajímavý. Přesto produkce ovčího sýra je však zatím v České republice pouze okrajovou záležitostí. Důvodem mohou být i poměrně vysoké výdaje spojené s vybudováním zařízení, jakými jsou dojírna, technologické prvky pro zpracování mléka na sýr a splnění poměrně přísných veterinárních a hygienických pravidel. Zaměřením chovu lze i rozlišit užitkovost chovu ovcí na kombinovanou užitkovost (graf č. 3), kdy na ekonomiku má vliv produkce masa a vlny, a na trojstrannou užitkovost (graf č. 4), kdy na ekonomiku má vliv produkce masa, mléka a vlny.

Graf č. 3: Kombinovaná užítkovost

Graf č. 4: Trojstranná užítkovost

Farma na Ošerově se zabývá produkcí zaměřenou především na odchov jatečných jehňat. Rozdílem celkových příjmů ze zemědělské činnosti a vynaložených výdajů na chov ovcí je pro farmu tvořen ekonomický efekt a v této práci pro zjednodušení bude nazýván ziskem, i když se nejedná o zisk v pravém slova smyslu. Jde vlastně o Cash Flow. Pro farmu lze stanovit kritický bod výdajů ve dvou variantách, kdy příjmy plynoucí ze zemědělské činnosti zcela pokryjí fixní výdaje farmy. V jedné variantě jsou zahrnuty do příjmů i dotace poskytované státem a ve druhé variantě pouze příjmy plynoucí z prodeje za jehňata, výrobky a služby. Vše pro přehlednost je přepočteno na jednotkovou veličinu a to na bahnici/rok.

Celkové výdaje farmy v roce 2009 činily 297 222,- Kč. Z toho fixní výdaje tvořily za 2009 celkem 146 644,- Kč. Příspěvek na úhradu byl v roce 2009 na bahnici 5 764,- Kč. Celkové příjmy na bahnici v roce 2009 tak činily 6 284,- Kč a variabilní výdaje 2 023,- Kč.

Výpočet bodu zvratu se zahrnutím dotací:

$$Q_{(BZ)} = \frac{FN}{PÚ} = \frac{146644}{5764} = 25,44 \text{ ks}$$

Na základě provedeného výpočtu je kritický bod výdajů uhrazen na farmě již při chování 26 ks bahnic. Na farmě v současné době je chováno 62 ks ovcí. Tento chov lze posoudit jako rentabilní chov. Avšak je nutné vzít na vědomí, že se v tomto výsledku velmi promítají dotace poskytované na zemědělství v méně příznivých oblastech.

Výpočet bodu zvratu bez dotací:

$$Q_{(BZ)} = \frac{FN}{PÚ} = \frac{146644}{-290} = -505,66$$

V případě nezahrnutí dotací do příjmu farmy by se jednalo o silně ztrátový chov, který by se musel ukončit. Důvodem je záporná hodnota rozdílu mezi příjmy (bez dotací) na bahnici za rok a variabilními výdaji na bahnici za rok. Zde je však nutné podotknout, že hospodaření na farmě v Ošerově je především konáno z mimoprodukčního hlediska. Prioritou v takto zaměřeném způsobu hospodaření je chov ovcí s ohledem na krajínovorný efekt takového hospodaření a údržba obhospodařovaných ploch je konána s důrazem na zachování kulturní krajiny a biodiverzity. V tomto úhlu pohledu na hospodaření není zisk z podnikání kladen na první místo. V rámci extenzivního způsobu hospodaření se objevují faktory, které nelze kvantifikovat do počitatelných jednotek a tím je nelze zohlednit v zisku, a právě takovým je např. krajínovorný prvek takového způsobu chovu.

Hodnocení rentability farmy

K hodnocení je možné používat absolutní nebo rozdílové ukazatele poskytované daňovou evidencí farmy, které mohou podat informaci o trendu vývoje v úzce vymezené oblasti hospodaření. Aby však bylo možno ohodnotit celkové finanční zdraví farmy, je třeba tyto ukazatele dát do vzájemných souvislostí.

Výkonnost farmy v Ošerově lze za pomoci metody finanční analýzy zhodnotit na vývoji ukazatelů rentability.

Ukazatele rentability

Ukazatele rentability představují poměření celkového zisku s výší podnikových zdrojů, jichž bylo užito k jeho dosažení. Patří k nejdůležitějším způsobům, kterými se hodnotí podnikatelská činnost.

V následující tabulce jsou uvedeny veškeré údaje potřebné k výpočtu rentability celkového kapitálu (*Return on Assets* – ROA) a rentability tržeb (*Return on Sales* – ROS) v hodnoceném období. Rentabilita celkového kapitálu (ROA) poměruje zisk s celkovými aktivy investovanými do podnikání a rentabilita tržeb (ROS) dává představu o tom, kolik zisku připadá na jednotku příjmů, a tak vyhodnocuje jejich aktivitu.

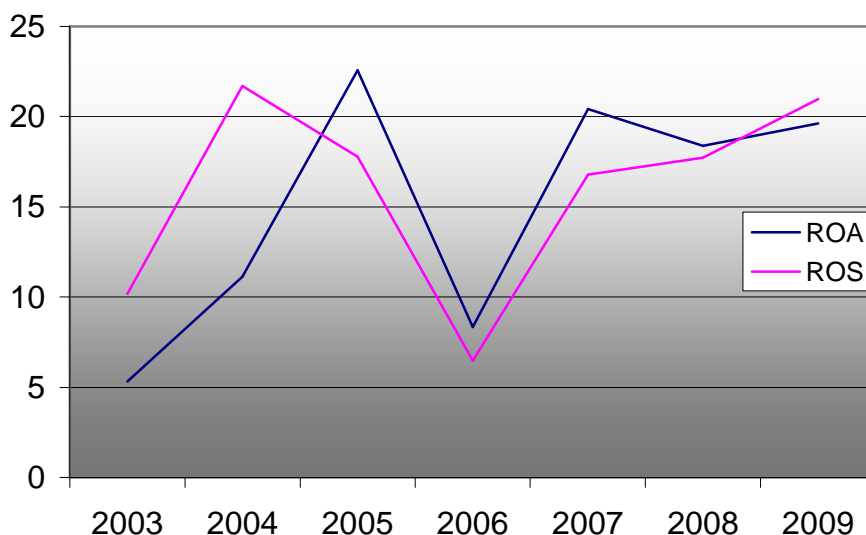
Tabulka č. 2: Ukazatele rentability (Kč)

Období	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zisk z b.č.	17 456	34 675	60 143	17 476	80 256	63 756	79 050
Vlastní kapitál	1 588	3 334	60 020	17 475	55 184	108 226	43 008
Aktiva	327 285	311 681	266 435	209 513	393 228	346 973	402 800
Příjmy	171 344	159 831	338 515	270 556	478 094	359 756	377 049
ROA (%)	5,33	11,13	22,57	8,34	20,41	18,37	19,62
ROS (%)	10,19	21,69	17,77	6,46	16,79	17,72	20,97

Zdroj: Olga Zahradníková, soukromě hospodařící rolník, Ošerov

Pro přehlednost je vývoj obou ukazatelů rentability zobrazen v následujícím grafu:

Graf 5 : Ukazatele rentability

Vývoj hodnoty obou ukazatelů je velmi podobný: prudký pokles v roce 2006, způsobený především meziročním propadem zisku o 71 %, je následován zlepšováním v letech následujících. Tento propad byl způsoben výdaji souvisejícími se započítáním výstavby ovčína pro ustájení ovcí v době nepřízně počasí. Jednalo se o výdaje spojené s vypracováním projektové dokumentace, s vydáním stavebního povolení a zahájením vlastní výstavby ovčína.

Vývoj ukazatelů v letech 2007 až 2009 již nemá tak strmý rostoucí charakter. Byl ovlivněn vývojem kurzu EUR vůči české koruně. Posílením české koruny vůči EUR v již zmiňovaném období došlo k propadu některých typů dotací, u kterých dochází k přepočtu ze sazeb v EUR na sazby v českých korunách.

4.4.3 Faktory ovlivňující ekonomiku chovu ovcí

Farmář musí svými zásahy ovlivňovat proces tvorby výnosu a užitkovosti, v chovu ovcí především zvyšovat produkci jehnat, popřípadě mléka. Všechny zásahy,

kteře chovatel ve svém stádu uskutečňuje, ale současně vytvářejí výdaje. Pokud se mají ovce chovat se ziskem, musí se těmito zásahy a jimi vytvořenými výdaji farmář zabývat. Úsilí a přiměřené výdaje spojené se zjišťováním, evidencí a analýzou ekonomických ukazatelů se obvykle několikanásobně vrátí ve formě zlepšených výsledků farmy. Výsledným ekonomickým ukazatelem je zisk, který představuje rozdíl mezi objemem příjmů a objemem výdajů vynaložených na dosaženou produkci.

Za hlavní faktory ovlivňující ekonomické ukazatele chovu ovcí lze považovat: chované plemeno, reprodukční užitkovost, dlouhověkost bahnic, lidské zdroje, výživu a krmení, odchov a ztráty zvířat, velikost stáda, zpeněžování produkce.

Chované plemeno

Volba plemene je převážně věcí osobní preference. Vliv na rozšíření určitého plemene však může mít i dobře cílená propagace zájmové skupiny chovatelů (chovatelské kluby). Do našich odlišných přírodních podmínek se hodí různá plemena. I v rámci jednoho plemene, mezi jednotlivými zvířaty ve stádě, je možné pozorovat podstatné rozdíly. Za nejdůležitější znaky ideálního plemene z ekonomického hlediska považujeme výborné reprodukční a mateřské vlastnosti s vysokým přírůstkem a s vysokou kvalitou finálního jehněte.

Pro zajištění rentability chovu by mělo být cílem každého chovatele každý rok odchovat od jedné bahnice dvě zmasilá jehňata, která by dosáhla na pastvě za 120 dnů odchovu hmotnosti 32 – 35 kg. Maso jehňat by mělo mít výraznou a typickou chuť, potom je prodejné za vysokou cenu. Tato kritéria však bohužel v České republice v běžných podmínkách chovu splňuje pouze omezené množství stád. Zde svou roli bude velmi výrazně ovlivňovat rozhodnutí farmářů pro ekologický přístup k hospodaření a i přizpůsobením chovu ovcí k zásadám welfare.

Reprodukční užitkovost

Reprodukční užitkovost zásadně ovlivňuje ekonomiku chovu ovcí. Stále platí staré osvědčené heslo, že bez reprodukce není produkce. Jestliže chovatel chce dosáhnout rentabilního chovu ovcí, musí otázkám reprodukce věnovat zvýšenou

pozornost. Výběr bahnic s vysokou reprodukční schopností je uvnitř stáda ekonomicky prospěšný při současném výběru beranů k plemenitbě. Každá bahnice vyžaduje téměř stejné množství práce bez ohledu na své reprodukční schopnosti. Z tohoto vyplývá, že čím je tedy plodnost bahnice větší, tím nižší je pracovní čas vynaložený na kg jehněte. Proto jsou ekonomicky výhodnější bahnice s větší reprodukční užitkovostí.

Vysoká reprodukční užitkovost je důležitým a základním předpokladem zlepšení ekonomiky chovu ovcí. Ukazatele reprodukční užitkovostí je možné zlepšit snížením ztrát při odchovu, zkrácením doby upotřebitelnosti bahnice a využívání vysoce plodných ovcí. Ztráty při odchovu je možné snížit zlepšením podmínek v chovu a pečlivým ošetřováním. Je všeobecně známo, že bahnice s geneticky danou vyšší reprodukční užitkovostí výrazně zlepšují ekonomiku chovu ovcí.

Dlouhověkost bahnic

Tržby za brakované bahnice závisejí na jejich dlouhověkosti. Dlouhověkost bahnic ovlivňuje náklady na obnovu stáda. Ty jsou dány rozdílem odpisů mezi plemennou jehnicí a vyřazenou bahnicí. Různá sledování ale současně prokazují, že ceny za jatečné ovce se snižují se zvyšujícím se věkem bahnice. Počet bahnic, které se vyřazují ze stáda, je kromě zdravotních důvodů dán i jejich užitkovostí. V období velkého selekčního pokroku se doba optimálního věku bahnic zkracuje. Pravidelně rodící bahnice s dlouholetou výkonností jsou však ekonomicky velice rentabilní.

Lidské zdroje

Úroveň chovatelské práce, zejména každodenní péče o zvířata, rozhoduje o úrovni využití všech ostatních zdrojů. Porozumět přirozeným potřebám zvířat a uspokojit je znamená vytvořit nejlepší předpoklady pro využití jejich genetického potenciálu a pro rentabilitu chovu ovcí.

Z ekonomického hlediska je třeba si neustále ujasňovat, kolik by měla mít farma pracovníků. Pracovníci zaměstnaní na farmě přinášejí velké náklady a mohou značně ovlivnit ekonomiku. Nadbytečný pracovník stojí na mzdách, nákladech na sociální zabezpečení a ostatních zaměstnaneckých výlohách ovčí farmu asi 250 000 – 350 000

Kč ročně. Má-li být podnik úspěšný, musí mít optimální počet ošetřovatelů ovcí. Podle statistických údajů lze odhadnout, že v našich zemědělských podnicích připadá na jednoho pracovníka asi 18 ha zemědělské půdy. Významní chovatelé ovcí však tuto intenzitu vysoce překračují. Na jejich farmách připadá na jednoho pracovníka kolem 50 - 100 ha zemědělské půdy a 40 - 60 velkých dobytčích jednotek. Tato intenzita je srovnatelná s údaji o zemědělství v USA, kde na jednoho pracovníka připadá 150 ha půdy a 60 velkých dobytčích jednotek. Na mzdové náklady v chovu ovcí má velký vliv organizace, použitá technologie a produktivita práce.

Zpeněžování produkce

U nás se produkují převážně (mimo období Velikonoc) tzv. těžká jehňata o živé hmotnosti nad 32 kg. Naše jehňata se však vlivem značné roztržitosti chovu a velkého počtu plemen značně liší svou geneticky danou růstovou schopností i podmínkami chovu, což se odráží v realizačních cenách.

Pro zpeněžování jehňat je velice důležitá tzv. optimální porážková hmotnost. Je to hmotnost, která přispívá k maximalizaci zisku. Optimální porážková hmotnost se v současné době jeví na rozhraní 32 - 38 kg ž. hm. Vzhledem k tomu, že při přímém zpeněžování ucelených partií se docílí vyšších cen, je třeba velice pečlivě přihlížet k požadavkům zákazníka a přizpůsobovat porážkovou hmotnost jeho přání. Přání spotřebitelů kupovat kvalitní jehněčí maso podporuje tendenci chovu masných plemen nebo kříženců s těmito plemeny. Stále více konzumentů odmítá jehněčí maso s vysokým protučněním a upřednostňuje lepší jakost masa.

5. ZAVÁDĚNÍ CROSS COMPLIANCE DO PODNIKU

5.1 Vznik a vývoj cross compliance

V souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii a existující Společnou zemědělskou politikou se setkáváme s celou řadou nových pojmů. Jedním z těchto pojmů je termín cross compliance (dále jen “CC”), který se do češtiny často překládal jako “křížový soulad“ nebo častěji “křížová shoda”. Dnes se však častěji setkáváme s překladem termínu CC jako kontrola podmíněnosti.

Kontrola podmíněnosti se podle Evropské agentury pro životní prostředí rozumí spojení problematiky ochrany životního prostředí a zdraví s problematikou dotační politiky v zemědělství. Obecně se jedná o politický nástroj pro zavedení minimálních standardů v oblastech ochrany veřejného zdraví, zdraví a pohody zvířat, zdraví rostlin a v oblasti životního prostředí

Pojem CC respekt. kontrola podmíněnosti lze definovat i jako podmíněnost poskytnutí finančních podpor ze strany státu dodržováním vybraných právních předpisů a definovaných standardů ze strany žadatelů o podpory.

5.1.1 Historie zavádění cross compliance

Jedním z hlavních témat současné zemědělské politiky je řešení negativních dopadů zemědělství na krajinu a životní prostředí. Systém kontroly podmíněnosti (cross compliance) byl v roce 2003 iniciován reformou Společné zemědělské politiky a stal se klíčovým prvkem k vyjednávání o zachování evropských dotací do zemědělství i v budoucnu. S ohledem na zavedení tohoto systému bylo i v České republice od 1.1.2009 vyplácení přímých podpor a dalších evropských dotací podmíněno plněním standardů udržování půdy v dobrém zemědělském a environmentálním stavu, dodržováním povinných požadavků v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví,

zdraví zvířat a rostlin, dobrých životních podmínek zvířat a minimálních požadavků v rámci agroenvironmentálních opatření.

5.1.2 Legislativní rámec cross compliance

Cross compliance a jeho postavení v reformované Společné zemědělské politice je obsažen v Nařízení Rady č. 1782/2003, které je základním předpisem týkající se reformy Společné zemědělské politiky. Toto nařízení upravuje nejen vlastní obsah a význam pojmu cross compliance, ale popisuje podmínky jednotlivých přímých plateb. Prováděcím předpisem k tomuto nařízení je Nařízení Komise č. 796/2004, které se zabývá zejména kontrolou cross compliance a sankcemi za nesplnění požadavků cross compliance.

Problematika cross compliance je tvořena dvěma hlavními složkami:

- standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu (GAEC – Good Agricultural and Environmental Conditions; dále jen „GAEC“). Do této složky je také zahrnutý standard dodržování poměru stálých pastvin respekt. zachování trvalých travních porostů (dále jen „TTP“). Jedná se udržení rozlohy TTP, která byla uvedena pro rok 2003, a v případě poklesu nesmí být tento pokles větší než 10%;

- zákonné požadavky na hospodaření (SMR – Statutory Management Requirements; dále jen „SMR“).

GAEC – dobrý zemědělský a environmentální stav

Každý členský stát Evropské unie měl za povinnost od roku 2004 definovat na národní úrovni standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu jako podmínky pro poskytování přímých plateb na základě rámce pro definování, který je uveden v příloze III Nařízení Rady č. 73/2009.

Tento rámec umožnil členským státům definovat národní standardy v následujících pěti oblastech:

- půdní eroze;
- obsah organické hmoty v půdě;
- půdní struktura;
- minimální úroveň údržby;
- ochrana vody a hospodaření s ní.

V České republice byl dobrý zemědělský a environmentální stav definován jako podmínka pro poskytování přímých plateb (SAPS a TOP-UP) a po vstupu České republiky do Evropské unie několika právními předpisy. V roce 2004 to bylo Nařízení vlády č. 243/2004 Sb. Pro období 2005 - 2006 byla podmínka pro poskytnutí přímých plateb definována v Nařízení vlády č. 144/2005 Sb. a pro období 2008-2009 to bylo Nařízení vlády č. 112/2008 Sb.

Od 1.1.2010 jsou v České republice vyžadovány a uplatňovány nové standardy, jež pokrývají zmíněné tematické oblasti:

- eroze půdy (GAEC 1, GAEC2)
- organické složky půdy (GAEC 3, GAEC 4)
- struktura půdy (GAEC 5)
- minimální úroveň péče (GAEC 6, GAEC 7, GAEC 8 a GEAC 9)
- ochrana vody a hospodaření s ní (GAEC 10, GAEC 11)

Pro standard GAEC 11 platí, že bude uplatňován až od 1. 1. 2012.

SMR - zákonné požadavky na hospodaření

Povinné požadavky na hospodaření zemědělského podniku (Statutory Management Requirements – SMR) jsou stanoveny vybranými články nařízení a směrnic Evropské unie a jsou zapracovány do platných národních předpisů. Prakticky byly již před rokem 2009 všechny platné a kontrola jejich ustanovení je běžně prováděna státními kontrolními orgány. Novým prvkem, který cross compliance

zavedla, je provázání vybraných povinných požadavků s vyplácením přímých podpor, některých podpor v rámci společné organizace trhu s vínem a vybraných plateb osy II Programu rozvoje venkova.

Směrnice a nařízení Evropské unie stanovují pouze výsledek, kterého má být jejich uplatňováním dosaženo. Každá členská země si zvolila sama formu a metody, jak definovaného výsledku dosáhnout a jak zohlednit případná svá národní specifika.

Zákonné požadavky platné v současnosti v České republice tvoří vybrané články z 18 právních předpisů Evropské unie v následujících oblastech:

- 1) ochrana životního prostředí (5 předpisů) – *smyslem a hlavně cílem je chránit životní prostředí a jeho složky, zejména volně žijící ptáky, ale i další žijící živočichy. Dále je to i ochrana planě rostoucích rostlin a přírodních stanovišť, ochrana půdy i vody*
 - ochrana volně žijících ptáků (NATURA 2000)
 - ochrana podzemních vod před vypouštěním nebezpečných látek
 - aplikace upravených kalů na zemědělské půdě
 - nitrátová směrnice
 - ochrana stanovišť
- 2) ochrany zdraví člověka, zvířat a rostlin (11 předpisů) – *v současné době jsou uplatňovány požadavky na označování a evidenci hospodářských zvířat z důvodu možného vysledování případného původce nákazy a přijmout tak účinná nápravná i preventivní opatření*
 - označování a evidence hospodářských zvířat
 - tlumení nálezů hospodářských zvířat
 - rostlinolékařská péče
 - potravinová bezpečnost
- 3) welfare hospodářských zvířat (3 předpisy) – *v České republice v současné době ještě povinné požadavky v této oblasti nejsou uplatňovány*

Počet vybraných a kontrolovaných požadavků SMR platných v České republice pro rok 2009 bylo 30 a dále se jejich počet rozšíří na 76 v roce 2013.

5.1.3 Kontrola a hodnocení podniku dle cross compliance

Kontroly podmíněnosti podléhají všichni žadatelé, kteří žádají o přímé podpory, některé podpory osy II Programu rozvoje venkova a některé podpory v rámci společné organizace trhu s vínem. Počet podniků vybraných ke kontrole podmíněnosti musí dosahovat vždy nejméně 1 % žadatelů z každé výše uvedené podpory.

Metodika výběru podniků ke kontrole

V roce 2009 proběhl výběr na úrovni jednotlivých kontrolních organizací. Větší část z vybraných podniků ke kontrole, cca 75 % subjektů, byla vybrána na základě rizikové analýzy a zbytek byl vybrán náhodným výběrem. Rizikové faktory jsou navrženy pro každý povinný požadavek a standard GAEC a vycházejí ze zkušeností kontrolních organizací při výběru subjektů ke kontrolám národní legislativy.

V letech 2010 a následujících bude žadatel, který v předchozích obdobích nedodržel některý z požadavků, posuzován jako rizikovější a pravděpodobnost, že bude vybrán znovu, se zvyšuje. Vliv na výběr ke kontrole má také výše a průběh čerpání podpor v minulosti. Tento rizikový faktor je použit ve všech rizikových analýzách a stanoví se na základě porovnání požadované a skutečně obdržené výše finančních prostředků v porovnání tří po sobě jdoucích období.

Pokud v rámci kontroly plnění národních právních předpisů zjistí kontrolní orgán porušení některého z požadavků podmíněnosti, jehož kontrolou je pověřen, vždy vypracuje zprávu o kontrole. Znamená to tedy, že na základě kontroly národní legislativy může dojít ke snížení podpor i u zemědělských podniků, původně nevybraných pro kontrolu podmíněnosti, pokud u nich bude objeveno porušení požadavků kontroly podmíněnosti.

Tím, že kontrolu podmíněnosti provádí kontrolní orgán společně s kontrolou národních právních předpisů, není počet kontrol u vybraných subjektů navýšen. To znamená, že vedle národních kontrol neproběhnou u žadatelů o dotace žádné další

plánované kontroly dodržování kontrolovaných požadavků. To se však nevztahuje na kontroly prováděné na podnět třetí osoby a kontroly nápravných opatření.

Způsob a průběh kontroly

Charakteristické pro kontroly podmíněnosti je to, že jsou prováděné v témže kalendářním roce, ve kterém byly podány žádosti o podporu a platby jimi podmíněné. Kontroly lze rozdělit na dvě skupiny a to na administrativní a kontroly na místě.

Administrativními kontrolami se rozumí kontroly zaměřené na ověřování materiálů a dokumentů, které se týkají kontrolované oblasti a žadatele. Pro potřeby kontrol je možno využívat i dálkový průzkum Země. Tímto průzkumem jsou pořizovány fotografické snímky pomocí družic.

Kontroly na místě jsou prováděny za účelem ověření originálních dokladů, chovatelských a pěstebních technologií a postupů. Dále se zkoumají přímé dopady těchto činností na kulturní krajinu a na zdraví a pohodu chovaných zvířat.

Za provádění kontrol zodpovídají jednotlivé kontrolní organizace. Působnost každé kontrolní organizace je upravena příslušným zákonem, na jehož základě kontrolní orgán příslušné kontrolní organizace je pověřen provádět kontrolu příslušných standardů. Samozřejmě ve všech případech se zahájení, průběh a ukončení prováděné kontroly kontrolním orgánem řídí zákonem č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, v platném znění. V tomto zákoně je stanoven tzv. „kontrolní řád“, který upravuje a řídí procesně výše uvedené kontroly.

Kontrola může být kontrolním orgánem předem ohlášená, pokud tím nebude narušen její účel. Ohlášení může být učiněno v minimální nezbytné lhůtě, která nesmí překročit 14 dní. Toto je stanoveno v čl. 23a Nařízení komise (ES) č. 796/2004. U kontrol podmíněnosti v oblasti identifikace a evidence zvířat, které provádí Česká plemenářská inspekce (dále jen „ČPI“), se obvykle provádějí kontroly neohlášené. V případě potřeby lze i zde kontrolu ohlásit, ne však dříve než 48 hodin předem. Případy ohlášení kontrol ČPI s větší předstihem musí být řádně zdůvodněny. Přehled

maximálních možných lhůt pro ohlášení kontroly kontrolními orgány je uveden v tabulce 1.

Tabulka 1: Přehled maximálních možných lhůt pro ohlášení kontroly

Kontrolovaná oblast	Kontrolní orgán	Maximální možná lhůta ohlášení kontroly předem
GAEC	Státní zemědělský intervenční fond (SZIF)	14 dní
SMR1	Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP)	14 dní
SMR2	Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP)	14 dní
SMR3	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ)	14 dní
SMR4	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ)	14 dní
SMR5	Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP)	14 dní
SMR6	Česká plemenářská inspekce (ČPI)	48 hodin
SMR7	Česká plemenářská inspekce (ČPI)	48 hodin
SMR8	Česká plemenářská inspekce (ČPI)	48 hodin
AEO-hnojiva	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ)	14 dní
AEO-přípravky na ochranu rostlin	Státní rostlinolékařská správa (SRS)	14 dní

Zdroj: MZE, 2009

Informace o tom, zda byla kontrola oznámena a o datu a o způsobu oznámení kontroly, jsou uvedeny vždy ve zprávě o kontrole.

Výsledek kontroly a jeho vyhodnocení

V průběhu kontroly se pořizuje protokol o kontrole. Každý protokol musí obsahovat podrobný a výstižný popis zjištěných skutečností s uvedením nedostatků a označení ustanovení právních norem, které byly porušeny, označení kontrolního orgánu a kontrolních pracovníků, kteří se kontroly zúčastnili, označení kontrolovaného subjektu. Dále tento protokol musí obsahovat místo a čas provedení kontroly, předmět kontroly, kontrolní zjištění a označení dokladů a ostatních materiálů, o které se kontrolní zjištění opírá. Následně musí být tento protokol podepsán pracovníky, kteří se kontroly zúčastnili. Nezbytnou povinností inspektora je seznámení zemědělského podnikatele s obsahem protokolu a musí mu předat stejnopis tohoto protokolu. Seznámení s protokolem a převzetí stejnopisu je potvrzeno podpisem zemědělského podnikatele.

Samozřejmě kontrolovaný zemědělský podnikatel může proti protokolu o kontrole vznést odůvodněné námitky. Tyto námitky se podávají písemně buď přímo do protokolu nebo do 5 dnů ode dne seznámení s protokolem. Lhůtu 5 dnů může inspektorem, který provádí kontrolu, prodloužit. Vždy je délka lhůty pro podání námitek uvedena v protokolu o kontrole.

Po provedení každé plánované kontroly a jejím uzavření na úrovni kontrolního orgánu (případně po ukončení řízení o námitkách) je odpovědným kontrolním orgánem vypracována do 1 měsíce zpráva o kontrole. Zpráva o kontrole obsahuje popis zjištěných skutečností ve vztahu k jednotlivým kontrolovaným požadavkům a standardům a bylo-li zjištěno jejich porušení, pak je uvedeno hodnocení míry porušení. Toto hodnocení je následně odesláno do tzv. „meziskladu zpráv o kontrole“, který je součástí společného informačního systému Ministerstva zemědělství. Takto zpracovanou zprávu o kontrole vyhodnotí platební agentura SZIF a současně je zpráva o kontrole zveřejněna a zpřístupněna kontrolovanému subjektu na portálu Farmáře, kde je možné si pomocí interaktivních kontrolních listů orientačně spočítat případné snížení dotace.

Ke každému kontrolovanému požadavku je v případě porušení nejprve inspektorem příslušného kontrolního orgánu přiřazeno bodové hodnocení na základě následujících hledisek:

- a) **rozsah** – určuje se zejména s přihlédnutím k tomu, zda má porušení dalekosáhlý dopad nebo zda se omezuje na samotné hospodářství. Hodnotí se ve třech stupních jako malý, střední nebo velký.
- b) **závažnost** – hodnotí se, jak významné jsou důsledky daného porušení s ohledem na cíle kontrolovaného požadavku či směrnice nebo nařízení, a to opět ve stupních malá, střední nebo velká závažnost.
- c) **trvalost** – hodnotí se doba, po kterou trvá účinek porušení nebo zda je možné ukončit toto působení přiměřenými prostředky.

Bodové ohodnocení vzniká součtem těchto tří hledisek u všech kontrolovaných požadavků (viz přílohy – tabulky hodnocení) za celou směrnici či nařízení. Takto získaný součet bodů se přepočítá na procentuální podíl z maximálního možného počtu bodů, které je možno za směrnici či nařízení. Trestné body se udělují podle tabulek k jednotlivým kontrolovaným požadavkům.

Dalšími kritérii hodnocení jsou:

- d) **opakování** – hodnotí se, zda došlo ke stejnému porušení více než jednou v průběhu tří po sobě jdoucích let, pokud byl žadatel o předchozím porušení písemně informován, a měl tedy i možnost přijmout a zajistit nápravná opatření.
- e) **úmysl** – zde se hodnotí, zda kontrolovaný požadavek byl porušen úmyslně nebo z nedbalosti. Úmysl je nutno prokázat. Úmyslné porušení je hodnoceno přísněji, a to minimálním snížením o 20 %.

Opakování a úmysl zaznamenává kontrolní orgán do zprávy o kontrole. Zde je nutné podotknout, že zpráva o kontrole hodnotí pouze míru porušení za kontrolované směrnice, protože subjekt může být vybrán ke kontrole i jinou kontrolní organizací. Tím pádem zpráva o kontrole nemůže obsahovat výsledné procento snížení podpor. Stanovení celkového snížení podpor provádí SZIF.

Postup pro hodnocení kontrol podmíněnosti a celkový výpočet snížení dotace probíhá v 7 krocích:

- 1) Bodové ohodnocení porušených kontrolovaných požadavků (kontrolní organizace)
- 2) Vypočtení, z kolika procent byla daná směrnice, nařízení nebo standard porušen (provádí kontrolní organizace)
- 3) Převedení bodového ohodnocení na slovní – zanedbatelné, malé, střední, velké (provádí kontrolní organizace)
- 4) Převedení slovního hodnocení na procentuální snížení (provádí SZIF)
- 5) Stanovení souhrnných procentuálních snížení za oblast (GAEC, SMR – životní prostředí a SMR – Veřejné zdraví a zdraví zvířat – identifikace a označování hospodářských zvířat) (provádí SZIF)
- 6) Přičtení výsledného snížení dle porušení Minimálních požadavků na použití hnojiv a přípravků na ochranu rostlin (výpočet se provede ve stejných krocích jako výše)

SZIF vyhodnotí obdržené zprávy o kontrole na základě postupů definovaných v nařízení vlády č. 83/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování přímých podpor, některých podpor v rámci společné organizace trhu s vínem a některých podpor Programu rozvoje venkova, a o změně některých souvisejících nařízení vlády. Nejdříve vyhodnotí výši porušení pro jednotlivé oblasti (v roce 2009 se hodnotily 4 oblasti):

- standardy dobrého zemědělského a enviromentálního stavu (GAEC);
- povinné požadavky na hospodaření, oblast Životního prostředí;
- povinné požadavky na hospodaření, oblast Veřejné zdraví a zdraví zvířat – identifikace a označování hospodářských zvířat
- Minimální požadavky v rámci agroenviromentálních opatření

Celkové procento snížení plateb stanovuje SZIF po převedení slovního hodnocení míry porušení na procentuálním snížení podle následující tabulky součtem procentuálního snížení za jednotlivé oblasti.

Tabulka 2 - Procentuální snížení

Celková míra porušení u kontrolovaného standardu	Procentuální snížení
zanedbatelné porušení	0 %
malé porušení	1 %
střední porušení	3 %
velké porušení	5 %

Zdroj: SZIF

Pokud v rámci jedné oblasti vypracováno více zpráv o kontrole a jedná se o první porušení, je použito pro další hodnocení platební agenturou zpráva s nezávažnějším porušením. Avšak v případě zjištění opakovaného porušení spolu s dalším (prvním) porušením nebo dalším opakovaným porušením, tak se výsledná procenta sčítají.

Maximální míra snížení v případě nedbalostního opakování je stanovena na 15 %. Po dosažení 15 % bude kontrolovaný subjekt platební agenturou SZIF písemně upozorněn, že každé další porušení již porušovaného kontrolovaného požadavku bude posuzováno jako porušení úmyslné. Při prokázání úmyslného porušení se nepostupuje v rámci příslušných oblastí podle předchozích zásad, ale stanoví se míra snížení podpor na 20 % a v případě opakovaného úmyslného porušení na 60 %. Pokud úmyslné porušení závažným způsobem ohrožuje životní prostředí nebo zdraví lidí a zvířat, může SZIF rozhodnout, že v daném kalendářním roce nebude podpora poskytnuta, případně může žadatele vyloučit z dané podpory.

Tabulka 3: Maximální výše snížení dotace podle typu porušení

Typ porušení	Výše snížení
neopakované nedbalostní	max. 5 %
opakovaná nedbalostní	max. 15 %
neopakované úmyslné	min. 20 %
opakované úmyslné	min. 60 %

Zdroj: SZIF

5.2 Kontrola podmíněnosti na farmě

Kontrola podmíněnosti na farmě byla zpracována na základě administrativní analýzy evidencí a dokumentů, které jsou farmou vedeny, a následně fyzickou kontrolou splnění jednotlivých standardů v rámci kontroly podmíněnosti. Cílem této kontroly bylo nalezení kritických bodů a vymezení oblastí, které by mohly mít vliv na dodržování požadavků a standardů uvedených v kontrole podmíněnosti. Rámcově kontrola proběhla podle platných standardů vyžadovaných na základě Nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor od 1.1.2010, kde např. v oblasti dobrého zemědělského a environmentálního stavu (GAEC) se vyžaduje dodržování 10 standardů.

5.2.1 Oblast: *Dobré zemědělské a environmentální podmínky (GAEC)*

Tuto oblast v praxi kontrolují kontrolní orgány SZIF na základě Nařízení Rady (ES) č. 1782/2003. V rámci tematické oblasti *eroze půdy* jsou uplatňovány dva standardy (GAEC 1 a GAEC 2). Standard GAEC 1 ošetřuje problematiku protierozní ochrany půdy na svažitéch pozemcích prováděním minimálních opatření vedoucích k omezení smyvu půdy, zpomalení povrchového odtoku a zvýšení retence vody v krajině. Žadatel na půdním bloku, popřípadě jeho dílu s druhem zemědělské kultury orná půda, jehož průměrná svažitost přesahuje 7°, zajistí po sklizni plodiny založení porostu následně plodiny, nebo uplatní alespoň jedno z opatření, kterými jsou ponechání strniště sklizené plodiny na půdním bloku, popřípadě jeho dílu minimálně do 30 listopadu nebo ponechání zorané půdy, popřípadě podmítnutí za účelem zasakování vody také minimálně do 30. listopadu. Tento standard ošetřuje problematiku protierozní ochrany půdy na svažitéch pozemcích provedením minimálních opatření vedoucích k omezení smyvu půdy, zpomalení povrchového odtoku a zvýšení retence vody v krajině. Standard GAEC 2 je svým zaměřením velmi podobný již zmíněnému standardu GAEC 1. Cílem tohoto standardu je ochrana půdy před vlastní vodní erozí a snaha omezit negativní působení důsledků eroze, jako jsou např. škody na komunikacích a nemovitostech způsobené zaplavením nebo zanesením splavenou

půdou. Tento standard řeší problematiku proti erozní ochraně půdy stanovením požadavku na způsob pěstování vybraných hlavních plodin na silně erozně ohrožených půdách.

Pro vymezení kategorie silně erozně ohrožených je nově využito nejen kritérium sklonitosti svahu, ale rovněž i další faktory jako délka svahu po spádnici, erodovatelnost půdy, faktor přívalových dešťů, faktor protierozivních opatření a faktor ochranného vlivu vegetace.

Z pohledu farmy v Ošerově se tyto standardy svým zaměřením částečně dotýkají. I když v rámci hospodaření jsou obhospodařovány trvale travnaté plochy (TTP – louky, pastviny), přesto je nutné v hospodaření upravit, aby se předešlo případným škodám vzniklým v rámci půdní a vodní eroze. Jednou ze základních podmínek je vymezení dotčených půdních bloků, které spadají do kategorie erozně ohrožených půd. Pro toto vymezení lze využít Evidenci využití zemědělské půdy podle uživatelských vztahů (dále jen „LPIS“). Od 1. ledna 2010 je uváděna vrstva erozně ohrožených půd.

Tento LPIS je dostupný prostřednictvím internetového Portálu farmáře (<http://eagri.cz/public/eagri/farmer>) či na agenturách pro zemědělství a venkov. Z informací u vedených v LPISu lze zjistit jak vlastní vymezení ploch ohrožených půd, tak doporučený management pro celý půdní blok. Na farmě se v rámci úprav jednotlivých managementů na obhospodařovaných plochách vychází z těchto informací.

Tematickou oblast *organické složky půdy* zastupují standardy GAEC 3,4. Cílem zavedení standardu GAEC 3 je zvýšení používání hnojiv s vyšším obsahem organických složek (každý rok na části obhospodařovaných ploch). Organické složky zlepšují strukturu půdy, zvyšují v dlouhodobém horizontu její úrodnost, podporují rozvoj přirozené půdní mikroflóry a v neposlední řadě příznivě ovlivňují vodní režim půdy.

Důvodem zavedení standardu GAEC 4 (zákaz na užívaných půdních blocích, popřípadě jejich dílů pálit bylinné zbytky) je nejen ochrana živočichů a půdních organismů, ale i využití biomasy jiným způsobem než neproduktivním spálením. Vypalování porostu mimo jiné je upraveno a zakázáno také přímo v zákonu č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, dále zákonem č. 185/2001 Sb., zákon o odpadech a změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a

zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci provedené kontroly výše uvedených standardů GAEC 3 a 4 na farmě se postupovalo ve dvou krocích. Nejprve byl zjišťován terénní pochůzkou skutečný stav obhospodařovaných pozemků se zaměřením výskyt vypálených ploch a způsob zapravení případného hnojení. Jelikož farma hospodaří v ekologickém režimu je vyloučeno použití umělých průmyslových hnojiv. Z důvodu uzavřeného oběhu živin v rámci farmy, tak dochází pouze k aplikaci statkového hnojiva, které vzniká postupnou fermentací vyvezené hluboké podestýlky uložené na polním úložišti.

Ve druhém kroku vlastní kontroly proběhla studiem evidence hnojení vedené v rámci operativních evidencí farmy. Zde lze nalézt, kdy a jakým způsobem bylo na předmětném půdním bloku hospodařeno (sklizeň, pastva) a lze zde vyčíst i bilanci živin v rámci tohoto půdního bloku. Zejména bilance oběhu živin na půdním bloku dává možnost pro rozhodování, jakým způsobem bude v příštím období půdní blok obhospodařován.

Zejména tematická oblast *ochrana struktury půdy* je z pohledu správného zemědělce velmi důležitá. Touto oblastí se zabývá standard GAEC 5. Důvodem zavedení tohoto standardu je ochrana půdy před utužením, které vede k zásadnímu zhoršení fyzikálních vlastností půdy (především struktury, pórovitosti a propustnosti) a narušení biologické aktivity v půdě. Tento Standard jasně definuje podmínky, za kterých by na půdě nemělo docházet k pojezdům zemědělské mechanizace. Při vlastní kontrole na farmě se vycházelo z předem známého stavu půdních bloků vzhledem k vegetačnímu období. Zde nejde o pouze o spokojení se s jednou i více pochůzkami, ale jde především o operativní řešení způsobu obdělávání půdních bloků (např. při sklizni sena, pastvy zvířat atd.) a při konkrétních problémech. Tyto problémy mohou vzniknout zejména při zaplavení půdy nebo přesycení vodou (jarní tání sněhové pokrývky, přívalové deště, podmáčené části ploch). zde je pak namístě řešit jakou mechanizací na daný pozemek v případě potřeby vjet a vyvarovat se zbytečných přejezdů mechanizací, které pak mohou mít za následek rozrušení travnatého porostu.

Další tematickou oblastí, která je sledována v rámci dobrého zemědělského a agroenvironmentálního stavu, je *minimální úroveň péče*. Tato oblast zahrnuje standardy GAEC 6, 7, 8 a 9. GAEC 6 souvisí s ochranou krajinných prvků a zemědělské kultury rybníků. Krajinné prvky se významným způsobem podílí na zachování agrobiodiverzity, mají významnou protierozní funkci, jsou nedílnou součástí zemědělské krajiny, člení ji a spoluvytváří její ráz. Společně s rybníky mají též příznivý vliv na vodní režim krajiny. Základní informací o skutečném stavu takovýchto prvků na obhospodařované půdě pro kontrolní orgány jsou útvary evidované v LPIS. Farma v Ošerově v lednu 2010 si na základě znalosti obhospodařovaných ploch nechala do již zmíněného registru zakreslit krajinné prvky, čímž došlo vlastně k přihlášení a závázání se jejich ochrany. Jako krajinný prvek je v LPIS evidovaný útvar, který odpovídá definici některého z druhů krajinných prvků stanovených Nařízením vlády č. 335/2009 Sb., o stanovení druhů krajinných prvků, v platném znění. Krajinnými prvky dle tohoto nařízení jsou meze, terasy, travnaté údolnice, skupiny dřevin, stromořadí a solitérní dřeviny.

Standard GAEC 7 se zabývá oblastí zabránění šíření nežádoucích invazních rostlin na zemědělskou půdu a snížení zásoby jejich semen v půdním fondu. Farma zajišťuje na obhospodařovaných půdních blocích regulaci výskytu rostlin netýkavky žlaznaté (*Impatiens glandulifera*) tak, aby se na těchto pozemcích v průběhu kalendářního roku nevyskytovaly kvetoucí či dokonce odkvetlé rostliny tohoto druhu. Dále je farmou zajišťován monitoring a případná regulace rostlin bolševníku velkolepého (*Heracleum mantegazzianum*) tak, aby výška těchto rostlin nepřesáhla 70 cm v průběhu příslušného kalendářního roku. Tyto geograficky nepůvodní rostliny se snadno rozmnožují, velmi rychle se šíří a osídlují všechna příhodná stanoviště, což vede k degradaci přirozených společenstev či obsazení zemědělské půdy. Jelikož farma hospodář v ekologickém režimu, tak využití chemických postřiků pro regulaci invazních rostlin nelze použít. Obě nepůvodní rostliny lze regulovat i mechanicky. Nejúčinnějším mechanickým způsobem regulace je vytrhávání. Avšak v případě bolševníku lze tuto metodu využít jen s omezením. Bolševník je velmi nebezpečný, šťáva z lodyh a listů obsahuje fytotoxické látky, které způsobují při kontaktu s rostlinou a

následném oslunění na kůži velmi bolestivé a obtížně hojitelné puchýře. Nebezpečné je i nadýchání se ve vzduchu rozprášených šťáv z této rostliny.

Účinným způsobem potlačování netýkavky tam, kde je to možné a vhodné, je pastva a pošlapání ovce. Klíčení semen pomůže zabránit též udržování a podporování hustého travního drnu, protože semena v takových podmínkách ztratí časem svou klíčivost. V případě bolševníku je vhodnou metodou regulace pravidelné kosení a pastva. Avšak zvířata potřebují určitou dobu, aby si na chuť bolševníku zvykla. Pastvou lze regulovat a kontrolovat výskyt jen pouze mladých rostlin.

Důvodem zavedení standardu GAEC 8 je ochrana travních porostů, která mimo jiné vychází z článku 6 Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 v souvislosti se zachováním poměru stálých pastvin vůči zemědělské půdě. Travní porosty chrání půdu proti vodní a větrné erozi, příznivě ovlivňují množství a kvalitu povrchové i podzemní vody, napomáhají zadržování srážek a zpomalení jejich odtoku, akumulují půdní organickou hmotu a mají velký význam v ochraně biodiverzity. Jelikož farma je zaměřena na údržbu pastvin a luk, tak není možné porušení tohoto standardu. Porušením je faktická změna kultury z travního porostu na ornou půdu. S travním porostem také úzce souvisí standard GAEC 9, který usiluje o udržení minimální úrovně péče o travní porosty. Zemědělec musí zajistit, aby se po 31. říjnu kalendářního roku na půdním bloku s kulturou travní porost nenacházel porost vyšší než 30 cm pokud jiný právní předpis (Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění a Nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření v platném znění).

Standard GAEC 10 se týká jen zemědělců, kteří využívají zavlažování. V tomto standardu je vyslovena podmínka o předložení platné povolení pro nakládání s povrchovými nebo podzemními vodami. Tato povinnost úzce souvisí se zajištěním řádného hospodaření s vodou v souladu se zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů v platném znění (dále jen „zákon o vodách“). Farma v Ošerově nevlastní a ani neprovozuje žádný zavlažovací systém. Standard GAEC 11, který přijde v platnost od 1.1.2011, je však již pro farmu zavazující. Zde je řešena otázka způsobu

aplikace hnojiv na půdním bloku sousedícím s vodním útvarem (jezero, vodní tok, vodní nádrž). Důvodem zavedení tohoto standardu je ochrana vody před znečištěním pocházejícím ze zemědělské činnosti a předcházení možnému vzniku takového znečištění. Voda stejně jako půda je cenný a nenahraditelný přírodní zdroj. Vzhledem k problematice změny klimatu, jejímž následkem se bude mimo jiné také snižovat dostupnost kvalitní vody, je nutné věnovat vodě zvýšenou ochranu. Při případném hnojení je nutné přizpůsobit odstup aplikační techniky povětrnostním podmínkám, typu zařízení, druhu, skupenství a vlastnostem hnojiva, charakteru břehu a hnojeného porostu. Povinnost zabránit vniknutí hnojivých látek do vody přímo vyplývá z § 39 zákona o vodách. Dle tohoto ustanovení je každý, kdo zachází se závadnými látkami, povinen učinit přiměřená opatření, aby nevnikly tyto látky do povrchových nebo podzemních vod a neohrozily jejich prostředí.

5.2.2 Oblast: Životní prostředí (SMR)

V této oblasti je cílem chránit životní prostředí a jeho složky, zejména volně žijící ptáky, ostatní volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a přírodní stanoviště, půdu a vodu. Oblast Životního prostředí zahrnuje celou řadu podoblastí jakými jsou:

- 1) ochrana volně žijících ptáků – tato podoblast je označována jako SMR 1 a kontrolu zde provádí Česká inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“),
- 2) ochrana podzemních vod před znečištěním nebezpečnými látkami – podoblast je označována jako SMR 2 a kontrolu zde opět provádí ČIŽP,
- 3) používání upravených kalů na zemědělské půdě – podoblast je označována jako SMR 3 a kontrolním orgánem v této podoblasti je Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (dále jen „ÚKZÚZ“),
- 4) ochrana vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů – podoblast je označována jako SMR 4 a kontrolním orgánem této podoblasti je opět ÚKZÚZ,
- 5) ochrana přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – označení této podoblasti je SMR 5 a kontrolou je pověřena ČIŽP.

Hlavním cílem v podoblasti SMR 1 je ochrana populací vybraných druhů ptáků, které jsou ohroženy vyhubením nebo poškozením jejich stanovišť. Na celém území České republiky platí zákaz úmyslného zabíjení, odchytu, zraňování a rušení volně žijících ptáků, úmyslného poškozování, ničení nebo odstraňování jejich hnízd a vajec a dalších činností poškozující ptáčí jedince nebo jejich stanoviště. Pro zajištění ochrany ptáků a v návaznosti i dalších živočichů je nutno udržovat dobrý stav jejich stanoviště (biotopu), zejména zachovat vhodné podmínky pro rozmnožování, hnízdění, odpočinek a obstarávání potravy. Mezi nejvýznamnější biotopy patří zejména přírodě blízké travní porosty a mokřady, křoviny a jiná rozptýlená zeleň v krajině. Farma v Ošerově uzpůsobila posunutím doby sečí v rámci managementů TTP právě těmto podmínkám, aby mohli volně žijící ptáci řádně vyhnízdit.

Rozptýlená zeleň tvoří nedílnou součást venkovské krajiny, člení ji a utváří její ráz. Poskytuje útočiště mnoha druhům živočichů i rostlin, které by jinde v zemědělské krajině už nenašly životní prostor. Farma při případném kácení zeleně postupuje obezřetně, aby nedocházelo k likvidaci stanovišť a k úhynům volně žijících ptáků.

Cílem podoblasti SMR 2 je zabránit znečišťování podzemních vod nebezpečnými látkami a omezovat nebo odstraňovat důsledky případného znečištění, ke kterému již došlo. Tato podoblast se týká všech žadatelů o přímé podpory, některé podpory osy II Programu rozvoje venkova a některé podpory v rámci společné organizace trhu s vínem, kteří zacházejí se závadnými látkami. Závadné látky jsou obecně všechny látky, které mohou ohrozit jakost nebo zdravotní nezávadnost povrchových nebo podzemních vod. Každý kdo zachází se závadnými látkami, nepovinen učinit přiměřená opatření, aby nevnikly do povrchových nebo podzemních vod a neohrožily jejich prostředí. V zemědělství se zachází s nebezpečnými látkami, mezi které patří zejména:

- minerální oleje a ropné látky (nafta, benzín apod.);
- přípravky na ochranu rostlin;
- minerální dusíkatá a fosforečná hnojiva (jednosložková i vícesložková);

- organická, příp. organominerální hnojiva a jejich výluhy (např. digestát z bioplynových stanic, komposty a jejich výluhy apod.);
- statková hnojiva (hnůj, kejda, močůvka, hnojůvka, silážní šťávy apod.).

Farma si zpracovala havarijní plán na základě zákona č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon) a vyhlášky Ministerstva životního prostředí č. 450 /2005 Sb., o zacházení se závadnými látkami a náležitostech havarijního plánu, způsobu a rozsahu hlášení havárií, jejich zneškodňování a odstraňování jejich škodlivých následků. Tento havarijní plán byl schválen místně příslušným vodoprávním úřadem v Dobrušce. Tímto havarijním plánem byl vybudován kontrolní a monitorovací systém pro zjišťování úniku závadných látek. Z hlediska provozování nedochází k porušení výše uvedeným standardům.

Podoblast SMR 3 usiluje, aby různé typy kalů (z čistíren odpadních vod, septiků apod.) mohly být bezpečně využity na zemědělské půdě, a tak přispívat k udržování úrodnosti půdy při současném zajištění ochrany lidského zdraví a životního prostředí. Tuto oblast vymezuje a upravuje zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, v platném znění a kontrolu v této oblasti provádí ÚKZÚZ. Kontrolují se tři základní okruhy opatření:

- povinnost původce kalu zpracovat program použití kalu a předat jej uživateli kalu;
- omezení (zákaz) aplikace kalu na vymezených plochách;
- povinnost dodržovat podmínky pro správné použití kalů na zemědělské půdě.

Na farmě se nepoužívají kaly a ani upravené kaly. Evidence , která je na farmě vedena, zcela jasně stanovuje způsob využití hnojiv uvnitř podniku. Hnojiva využívaná v podniku pocházejí pouze z farmy. Ovce jsou chovány pastvinným způsobem a v době nepříznivého počasí jsou ustájené v ovčíně na hluboké podestýlce, která je pak jednou ročně vyvážena na předem definované polní úložiště hnoje, kde probíhá jeho fermentace a posléze je dle hnojového plánu využita na zúrodnění luk.

Podoblast SMR 4 je zaměřena na riziko ohrožení jakosti povrchových a podzemních vod dusičnany pocházejících ze zemědělského provozu. Na základě

požadavků evropské nitrátové směrnice 91/676/EHS implementované do nařízení vlády č. 103/2003 Sb., ve znění nařízení vlády č. 219/2007Sb. a č. 108/2008 Sb. jsou vymezeny tzv. zranitelné oblasti, kde znečištění podzemních a povrchových vod dusičnany již přesáhlo nebo by mohlo přesáhnout stanovenou mez 50 mg/l. Pro zemědělce ve zranitelných oblastech je stanoven povinný akční program, který má vést ke snížení obsahu dusičnanů ve vodách. akční program obsahuje požadavky uvedené v obecných zásadách správné zemědělské praxe a další požadavky, výslovně stanovené nitrátovou směrnicí v těchto okruzích:

- období zákazu hnojení;
- kapacity skladovacích prostor pro statková hnojiva;
- omezení aplikace hnojiv s ohledem na půdní a klimatické podmínky;
- maximální limit organického hnojení 170 kg N/ha;
- omezení aplikace hnojiv na svažitých půdách;
- omezení aplikace hnojiv v blízkosti vodních toků, rybníků a nádrží;
- omezení aplikace hnojiv na podmáčených, zaplavených a sněhem pokrytých půdách.

Farma, i když se katastrálně nenachází v nitrátově zranitelné oblasti, v rámci dusíkatých hnojiv přichází do styku se statkovým hnojivem pocházejícím z ustájení ovcí a to konkrétně s ovčím hnojem. Na farmě je vedena evidence o hnojivech společně s bilancí živin na jednotlivých obhospodařovaných blocích. Tato evidence operativně řeší potřeby doplnění živin na příslušných blocích na základě bilance živin.

Zaměření podoblasti SMR 5 je zachování rozmanitosti živočišných a rostlinných druhů prostřednictvím ochrany stanovišť (biotopů) volně žijících živočichů a volně rostoucích rostlin a zabezpečit ochranu těch druhů a typů přírodních stanovišť, která jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožená, vzácná či omezená jen na určitou oblast. Evropská Směrnice Rady č. 92/42/EHS, o ochraně stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen „směrnice o stanovištích“) a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění definují, pro které druhy rostlin, živočichů a typy přírodních stanovišť mají být vymezeny lokality soustavy Natura 2000. Podle směrnice o stanovištích jsou to *evropsky významné lokality* (EVL).

často se jedná o území, kde se díky tradičnímu a citlivému hospodaření dochovala cenná stanoviště nebo vzácný rostlinný či živočišný druh. Předmětem ochrany může být jeden nebo více typů stanovišť (např. podmáčené louky, stepní lokality) nebo evropsky významné druhy rostlin či živočichů (jako např. hořeček český, orchidej střevíčník pantoflíček, sysel obecný nebo modrásek očkovaný). Mezi nejvýznamnější škodlivé zásahy patří změna vodního režimu (vysušování pozemků) na lokalitách, kde je předmětem ochrany nivní společenstvo nebo druhy na ně vázané, a rozorávání při změně travních porostů na ornou půdu nebo při obnově travních porostů, jsou-li předmětem ochrany luční společenstva nebo druhy rostlin a živočichů vázané na tato společenstva.

Na území EVL evropsky významné lokality je zakázáno poškozovat předmět ochrany, přičemž za poškozování se nepovažuje řádné hospodaření prováděné v souladu s právními předpisy. Podmínky hospodaření se vždy podřizují potřebám konkrétního území, nejsou tedy všeobecné. V případě pochybností se doporučuje vykonávat plánované činnosti až po předcházející konzultaci s příslušným orgánem ochrany přírody (na území národních parků se správou národních parků, na území CHKO se správou CHKO, na území vojenských újezdů s újezdním úřadem a na ostatních území s odborem životního prostředí krajského úřadu) nebo s regionálním inspektorátem České inspekce životního prostředí ohledně možného vlivu hospodářského zásahu na předmět ochrany.

Farma hospodaří v Chráněné krajinné oblasti Orlické hory. Z hlediska způsobu hospodaření farmy, kterým je extenzivní využití zemědělských ploch (pasení ovce, sekání trávy a sušení sena). Z pohledu zpřísněných režimů zemědělství v chráněných krajinných oblastech, jsou činnosti prováděné na farmě konány právě s ohledem na právní předpisy a doporučení Správou CHKO Orlické hory se sídlem v Rychnově nad Kněžnou.

Podoblasti SMR 6, 7 a 8 se týkají označování hospodářských zvířat (skotu, prasat, ovcí koz a faremních odchovů zvířat). Cílem povinných požadavků, jež jsou vyžadovány na základě zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě, označování a evidenci hospodářských zvířat (dále jen plemenářský zákon“), v platném znění a jeho

prováděcí vyhláška č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem, v platném znění, je zajistit přesnou evidenci o hospodářství a zvířatech. Při zjištění nákazy umožní správně a úplně vedená evidence zvířat vysledovat původce nákazy až na konkrétní hospodářství a na situaci optimálně reagovat. Je také podmínkou správně aplikovaných preventivních opatření v chovech i při porážce (např. při plošné vakcinaci, vyšetření BSE apod.)

Plemenářský zákon ukládá chovateli předvést zvířata tak, aby bylo možno zajistit jejich individuální kontrolu. Česká plemenářská inspekce, která provádí kontrolu dodržování těchto podoblastí v rámci kontroly podmíněnosti, přistupuje ke kontrole zvířat s maximálním ohledem na provozní podmínky, pohodu a zdraví zvířat i bezpečnost práce. V tomto ohledu vychází vždy chovateli vstříc. k tomu, aby mohlo být posouzeno plnění všech požadavků kontrol podmíněnosti i ostatních zákonných požadavků, je nutno provést inventuru zvířat přítomných na hospodářství v den kontroly. Inventura se provádí na základě aktuálního výpisu evidovaných zvířat z ústřední evidence. Při kontrole je chovatel povinen předložit stájový registr. Pokud je veden na počítači (což je případ farmy na Ošerově), musí chovatel umožnit nahlížet do uložených dat o zvířatech a jejich pohybech.

Na farmě je založen a veden stájový registr, který dává aktuální informace o obratu a aktuálním stavu zvířat (ovcí) chovaných na farmě. Z této evidence jsou patrné veškeré změny chovaných zvířat (odsuny, přísuny, narození, prodej, úmrtí, atd.). Samozřejmě tato evidence dává chovateli i přehled o obratu zvířat ve stádě a je možné z této evidence čerpat pro potřeby rozmnožování a zkvalitňování chovu.

6. ZÁVĚR

Obsahem této diplomové práce je popsat způsob zavedení kontroly podmíněnosti v České republice s poukázáním na úskalí a dopady na české zemědělství. a zachytit dnešní vývoj současného zemědělství, kdy dochází k posunu významnosti funkcí produkčního zemědělství směrem k funkcím mimoprodukčního zemědělství. Dalším významným trendem je uplatňování šetrných způsobů hospodaření na zemědělské půdě, které vede k rozvoji ekologického zemědělství. Významný podíl na tomto rozvoji mají i požadavky a potřeby obyvatelstva, kdy na trhu jsou poptávány produkty pocházející z ekologických farem. Tato poptávka je do značné míry ovlivněna stoupajícím vzděláním a bohatstvím společnosti. Dochází ke změně hodnotového žebříčku a i proto část obyvatelstva dává přednost nezávadným potravinám známým jako bio-potraviny. Tento trend v současnosti vzrůstá a zároveň s ním rostou i požadavky společnosti na zlepšení životních podmínek u hospodářských zvířat. Tyto dobré životní podmínky zvířat se dají nazvat také jako welfare zvířat. Už není nejdůležitější, aby byly potraviny levné. Je kladen větší důraz na bezpečnost potravin. Konzumenti si konečně začínají uvědomovat z čeho potraviny pocházejí, jak žijí hospodářská zvířata a jak je s nimi zacházeno. Jedním ze způsobů, jak vyhovět požadavkům na lepší zacházení se zvířaty, je i ekologicky a welfare vedený chov ovcí.

V této práci se předmětem studia stala ekologická farma, která hospodaří v méně příznivé oblasti a z důvodu využití možných podpor, plynoucích do zemědělství, vstoupila do systému kontroly podmíněnosti. V rámci činností prováděných na této farmě je uskutečňován chov ovcí pastevním způsobem. Zde se nejedná o chov se zřetelem na produkci, ale především je na této farmě využíván malý přežvýkavec jako prostředek pro udržování zemědělsky využitelné krajiny v kulturním stavu. Tímto přístupem hospodaření jsou na farmě vytvořeny podmínky pro realizaci způsobů odchovu ovcí dle zásad welfare a pro šetrný způsob zemědělského využití životního prostředí. Farma se v roce 2007 rozhodla zavázat k ekologickému hospodaření, které plně respektuje přirozené potřeby zvířat a šetrné způsoby hospodaření.

Ekologické zemědělství je hospodaření s kladným vztahem ke zvířatům, půdě, rostlinám a přírodě bez používání umělých hnojiv, chemických přípravků, postřiků, hormonů a umělých látek. Jedná se o velmi pokrokový způsob hospodaření, který staví na tisíciletých zkušenostech našich předků a bere ohled na přirozené koloběhy a závislosti. Tímto způsobem umožňuje produkovat vysoce hodnotné a kvalitní potraviny. Na farmě v Ošerově v pojetí ekologického zemědělství jsou zvířata začleňována do koloběhu. Dostávají převážně krmení z vlastní produkce farmy a je jim umožňováno, aby si žila a chovala se tak, jak je jim od přírody vrozeno. Za to, že jsou chována v souladu se svými vrozenými potřebami, se odměňují vitalitou a dobrým zdravím.

Analýzou ekonomických ukazatelů této farmy se ukázalo, že takto vedený chov by nešlo provozovat bez dotací poskytovaných státem a dotační politikou EU. Lze tedy říci, že v této práci popisovaný chov ovcí je velice těsně propojen s ekonomikou a s výší dotací, které vlastně tento vztah ovlivňují také. Ekonomické nástroje měly vždy rozhodující vliv na vývoj jakékoliv hospodářské činnosti. Chov ovcí není výjimkou, jak svědčí pohled na údaje uvedené v této práci. Proto i výše dotací je jeden z faktorů, který přímo ovlivňuje chov ovcí. Čím tedy budou vyšší dotace či příspěvky, tím více bude hospodářů, kteří budou hospodařit s welfare přístupem a případně i v ekologickém zemědělství. avšak vše je podmíněno tím, že od 1.1.2009 je kontrola podmíněnosti povinná pro toho kdo chce využívat dotace poskytované státem a dotační politikou EU

Z kontroly, která byla provedena na farmě Olgy Zahradníkové, vyplývají oblasti, které mohou být prověřovány dotčenými kontrolními orgány (SZIF, ČIŽP, ÚKZÚZ, ČPI, SRS) v rámci kontroly zaměřené na splnění požadavků cross compliance. Charakterem a svým rozsahem farma zcela nenaplnuje veškeré požadavky (resp. standardy), kontrolované již zmíněnými orgány. Přesto díky této provedené simultativní kontrole se tyto oblasti vymezily.

Veškerá porušení ve vymezených oblastech mohou mít vliv na výši dotací, které farma v rámci zemědělské činnosti pobírá. Dnes vstup do systému cross compliance je dobrovolný a závazný je jen pro ty, kteří pobírají dotace. Ale v dnešní době, kdy zemědělství je provázáno s dotacemi, neboť je ustupováno od intenzivního

k extenzivnímu způsobu hospodaření, je věc dobrovolnosti vstupu do systému cross compliance více než diskutabilní.

Na základě šetření provedené na farmě v rámci kontroly podmíněnosti lze odpovědět na hypotézu zda systém cross compliance ještě více provozně-technicky a administrativně zatěžuje české zemědělce. Tato zátěž není prakticky žádná. Nejedná se totiž o nová nařízení či plnění nových požadavků. Jde jen o zcelení a uspořádání dodržování právních norem a požadavků na české zemědělství. Většina zákonných opatření a standardů, jež jsou v této diplomové práci zmíněna, jsou již delší dobu v platnosti a jejich ustanovení jsou již také uplatňována a vyžadována. Se zavedením a závazným dodržováním standardů a požadavků kontroly podmíněnosti pro žadatele o přímé platby a některé podpory osy II Programu rozvoje venkova, které jsou implementované do legislativy České republiky, je zcela zřejmé nasměrování zemědělství od produkčních forem k mimoprodukčním formám, jež jsou šetrnější a ohleduplnější k životnímu prostředí.

7. SEZNAM LITERATURY

- BUCEK, P. a kol. Ročenka chovu ovcí za rok 2008. Praha: Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. 2009
- FARSHAD, A. Z., Zinck, J. A. *Seeking agricultural sustainability*. Agriculture, Ecosystems and Environment, 47, 1993, s. 1-12
- FIALA, J. *Pastva v ekologickém zemědělství*. Zemědělec, 3/2008, Profi Press, s.r.o. Praha, 2008, s. 10
- HARWOOD, R. R. *A history of sustainable agriculture*. Edwards, C. A., et al. (Eds.): Sustainable agricultural systems. Iowa, USA, 1990, s. 3-19
- HORÁK, F. *Ovce a jejich chov*. Nakladatelství BRÁZDA, s.r.o., Praha, 2004, ISBN 80-209-0328-3.
- CHRISTEN, O. *Nachhaltige Landwirtschaft*. Ber. Ldw., 74, 1996, s. 66-86
- JACKSON, W., et al. *Meeting the Expectations of the Land*. North Point Press, San Francisco, 1984
- JACOBET, W. *Schafhaltung und Schäfer*. Academica Verlag, Berlin. 1987
- KENDER, J. *Péče o krajinu*, Consult Praha, 2004, 191s
- KLÍR, J. *Setrvalé zemědělství*, Studijní zpráva, ÚZPI, Praha, Rostlinná výroba, č. 2/1997 40 s., ISBN 80-86153-18-5
- KÖLBL, M. a kol. Ročenka chovu ovcí za rok 2005. Praha: Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. 2006
- KVAPILÍK, J. *Vývoj početních stavů přežvýkavců ve vztahu k trvalým travním porostům*. Náš chov č. 9. Profi Press, s.r.o. Praha, 2005. s. 14 – 17
- PETR, J., DLOUHÝ, J., a kol. *Ekologické zemědělství*, Zemědělské nakladatelství Brázda, Praha, 1992, 312 s
- PETR, J. *Alternativy útlumového programu v rostlinné produkci*. Sborník z konference „Zamyšlení nad rostlinnou výrobou“, VŠZ Praha, 1993
- POZDÍŠEK, J., a kol. *Využití trvalých travních porostů chovem skotu bez tržní produkce mléka*. Zemědělské informace, ÚZPI, Praha, 2, 2004, 103 s

PRAŽAN, J., ZDRAŽIL, V. *Kodex správné zemědělské praxe před vstupem do EU*. studie VÚZE a UAE Praha, 1999

SAMSONOVÁ, P., ŠARAPATKA, B., URBAN, J. *Přínos ekologického zemědělství pro kvalitu podzemních a povrchových vod*. Pro-Bio Šumperk a Bioinstitut O.P.S. Olomouc 2005, 43 s.

STŘELEČEK, F., KOLLÁR, P., LOSOSOVÁ, J. *Vliv dotací na hospodářský výsledek zemědělských podniků v produkčních a marginálních oblastech*. Agricultural economics : zemědělská ekonomika. 1(6), 10. 251-260. 2003. CZ. 0139-570X

ŠROLLER, J., a kol. *Pěstitelské soustavy v marginálních oblastech*. zemědělské informace ÚZPI Praha, 6/2001, 45 s

ŠARAPATKA, B., Dlouhý, J. *Je cena potravin odrazem skutečných nákladů na jejich produkci?*. Zemědělská ekonomika, 44, 1998 (11), s. 507 – 510

ŠIMON, J., a kol. *Zemědělství v marginálních oblastech*. studijní informace ÚZPI, řada rostlinná výroba, 1997, č. 3, 40 s

TUČEK, P. *Vývoj mezinárodního agrárního trhu, jeho charakteristiky a zákonitosti*. sbor. ref. 9. mezinárodní konference Zamýšlení nad rostlinnou výrobou, ČZU v Praze 1999, s. 51 – 57

VÁCHAL, J., MOUDRÝ, J. *Projektování trvale udržitelných systémů hospodaření*. Jihočeská univerzita Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 2002, 238 s., ISBN 80-7040-536-8

Směrnice Rady č. 92/42/EHS, o ochraně stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č.17/1992 Sb., o životním prostředí

Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 185/2001 Sb., zákon o odpadech a změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/2002 Sb., zákon o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření)

Nařízení vlády č. 47/2007 Sb., o poskytování jednotné platby na plochu

Nařízení vlády č. 75/2007 Sb., o podmínkách poskytování plateb za přírodní znevýhodnění v horských oblastech, oblastech s jinými znevýhodněními a v oblastech Natura 2000 na zemědělské půdě

Nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření

Nařízení vlády č. 83/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování přímých podpor, některých podpor v rámci společné organizace trhu s vínem a některých podpor Programu rozvoje venkova, a o změně některých souvisejících nařízení vlády

Nařízením vlády č. 335/2009 Sb., o stanovení druhů krajinných prvků, v platném znění

Nařízení vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor v platném znění

Internetové zdroje:

<http://www.pro-bio.cz>

<http://www.schok.cz>

<http://www.svscr.cz>

<http://www.mze.cz>

<http://www.kez.cz>

<http://www.vuze.cz>

<http://eagri.cz/public/eagri/farmar>

<http://www.szif.cz>

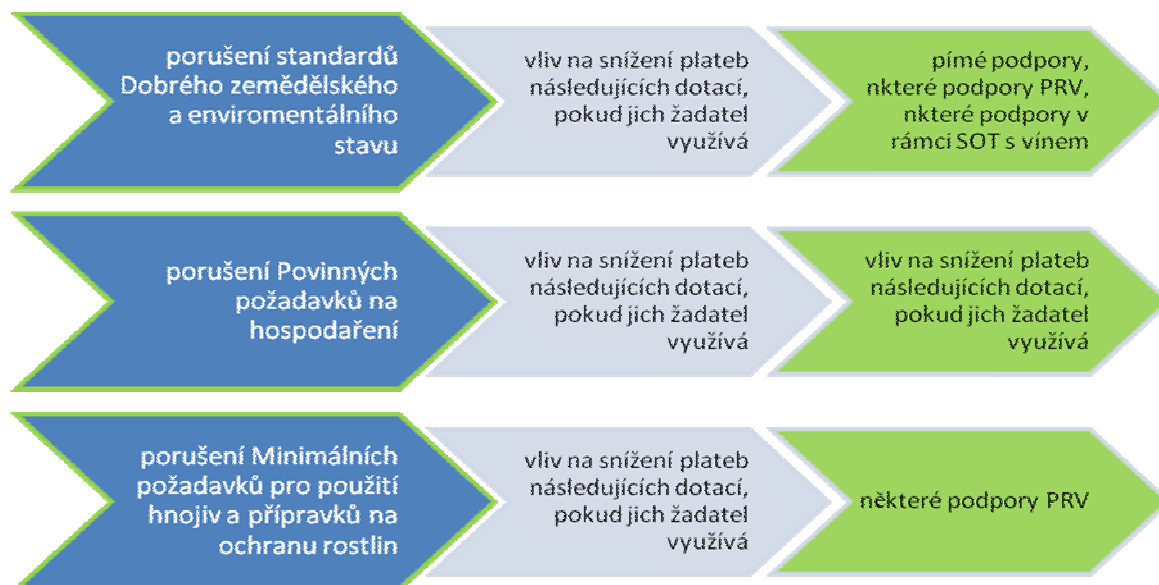
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AEO	Agroenvironmentální opatření EAFRD
CC	Cross compliance, Kontrola podmíněnosti
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
ČPI	Česká plemenářská inspekce
EAFRD	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EVL	Evropsky významná lokalita
EU	Evropská unie
FAO	Organizace pro zemědělství a výživu
GAEC	Standardy dobrého a environmentálního stavu
CHKO	Chráněná krajinná oblast
LFA	Méněpříznivé oblasti
LPIS	Evidence využití zemědělské půdy podle užívatelských vztahů
MZE	Ministerstvo zemědělství
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond
PRV	Program rozvoje venkova pro období 2007-2013
ROA	Rentabilita celkového kapitálu
ROS	Rentabilita tržeb
SAPS	Platba na plochu
SCHOK	Svaz chovatelů ovcí a koz
SMR	Povinné požadavky na hospodaření
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond (akred. platební agentura)
SRS	Státní rostlinolékařská správa
TOP-UP	Národní doplňkové platby
TTP	Trvalý travní porost
ÚKZÚZ	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

9. PŘÍLOHY

Tabulka 1: Přehled maximálních možných lhůt pro ohlášení kontroly	45
Tabulka 2 - Procentuální snížení.....	49
Tabulka 3: Maximální výše snížení dotace podle typu porušení.....	49
Tabulka 4: Harmonogram zavádění SMR v ČR	70
Tabulka 5: Daňová evidence farmy za období 2003-2009	73
Tabulka 6: Rozměry technolog. prvků staveb (mm) podle vyhl. č. 191/2002 Sb.	74
Tabulka 7: Potřeba ustájovací plochy podle kategorie ovcí	75
Tabulka 8: Příjmy a výdaje na bahnici/rok	77
Obrázek 1: Ovčín v Ošerově.....	24
Obrázek 2: Grafické znázornění dopadu porušení cross compliance	69
Obrázek 3: Traktor Zetor Proxima Plus 85	69
Obrázek 4: podmínka GAEC 5	71
Obrázek 5: podmínka GAEC 6	71
Obrázek 6: podmínky GAEC 7	72
Obrázek 7: podmínky GAEC 7	72
Obrázek 8: podmínky GAEC 9	73

Obrázek 2: Grafické znázornění dopadu porušení cross compliance

Obrázek 3: Traktor Zetor Proxima Plus 85

Tabulka 4: Harmonogram zavádění SMR v ČR

V ČR platné od 1.1.2009		
Oblast Životní prostředí		
SMR 1	Směrnice Rady 79/409/EHS ze dne 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků.	čl. 3 odst. 1 a čl. 3 odst. 2 písm. b), čl. 4 odst. 1, 2 a 4, čl. 5 písm. a), b) a d)
SMR2	Směrnice Rady 80/68/EHS ze dne 17. prosince 1979 o ochraně podzemních vod před znečištěním některými nebezpečnými látkami.	články 4 a 5
SMR 3	Směrnice Rady 86/78/EHS ze dne 12. června 1986 o ochraně životního prostředí a zejména půdy při používání kalů z čistíren odpadních vod v zemědělství.	článek 3
SMR 4	Směrnice Rady 91/676/EHS ze dne 12. prosince 1991 o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů.	články 4 a 5
SMR 5	Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.	článek 6 a čl. 13 odst. 1 písm. a)
Oblast Veřejné zdraví a zdraví zvířat a rostlin – identifikace a označování zvířat		
SMR 6	Směrnice Rady 2008/71/ES ze dne 15. července 2008 o identifikaci a evidování prasat.	články 3, 4 a 5
SMR 7	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1760/2000 ze dne 17. července 2000 o systému identifikace a evidence skotu, o označování hovězího masa a výrobků z hovězího masa a o zrušení Nařízení Rady č. 820/97.	články 4 a 7
SMR 8	Nařízení Rady č. 21/2004 ze dne 17. prosince 2003 o stanovení systému identifikace a evidence ovcí a koz a o změně Nařízení Rady č. 1782/2003 a směrnic 92/102/EHS a 64/432/EHS.	články 3, 4 a 5
V ČR platné od 1.1.2011		
Oblast Veřejného zdraví, zdraví zvířat a rostlin		
SMR 9	Směrnice Rady 91/414/EHS ze dne 15. července 1991 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh.	článek 3
SMR 10	Směrnice Rady 96/22/ES ze dne 29. dubna 1996 o zákazu používání některých látek s hormonálním nebo tyreostatickým účinkem a beta-sympatomimetik v chovech zvířat a o zrušení směrnic 81/602/EHS, 88/146/EHS a 88/299/EHS.	čl. 3 písm. a), b), d) a e), články 4, 5 a 7
SMR 11	Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin.	články 14 a 15, čl. 17 odst. 1, články 18, 19 a 20
SMR 12	Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 999/2001 ze dne 22. května 2001 o stanovení pravidel pro prevenci, tlumení a eradikaci některých přenosných spongiformních encefalopatií	články 7, 11, 12, 13 a 15
Oblast Veřejné zdraví, zdraví zvířat a rostlin – oznamování nálezů		
SMR 13	Směrnice Rady 85/511/EHS ze dne 18. listopadu 1985, kterou se zavádějí opatření Společenství pro tlumení slintavky a kulhavky	článek 3
SMR 14	Směrnice Rady 92/112/EHS ze dne 17. prosince 1992, kterou se zavádějí obecná opatření Společenství pro tlumení některých nálezů zvířat a zvláštní opatření týkající se vezikulární choroby prasat	článek 3
SMR 15	Směrnice Rady 2000/75/ES ze dne 20. listopadu 2000, kterou se stanoví zvláštní ustanovení týkající se tlumení a eradikace katarální horečky ovcí	článek 3
V ČR platné od 1.1.2013		
Oblast Dobré životní podmínky zvířat		
SMR 16	Směrnice Rady 91/629/EHS ze dne 19. listopadu 1991, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu telat	články 3 a 4
SMR 17	Směrnice Rady 91/630/EHS ze dne 19. listopadu 1991, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat	článek 3 a čl. 4 odst. 1
SMR 18	Směrnice Rady 98/58/ES ze dne 20. července 1998 o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely	článek 4

Zdroj: MZE

Obrázek 4: podmínka GAEC 5

Neprovádění agrotechnických zásahů na zaplavené půdě je splnění podmínky GAEC5

Obrázek 5: podmínka GAEC 6

Nerozrušení, případně nepoškození krajinného prvku terasa je splnění podmínky GAEC 6

Obrázek 6: podmínky GAEC 7

Netýkavka žláznatá (Impatiens glandurifera)

Obrázek 7: podmínky GAEC 7

Bolševník velkolepý (Heracleum mantegazianum)

Obrázek 8: podmínky GAEC 9

Nalezení travního porostu vyššího než 30 cm v termínu po 31. říjnu je nesplnění podmínky GAEC 9

Tabulka 5: Daňová evidence farmy za období 2003-2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Příjmy	171 344	159 831	338 515	270 556	478 094	359 756	377 049
Výdaje	153 888	125 186	278 372	253 080	397 838	296 000	297 999
Výsledek hosp.	17 456	34 645	60 143	17 476	80 256	63 756	79 050
DHM	292 239	259 027	164 115	130 497	255 499	249 275	308 164
Fin. Prostředky	4 876	3 334	60 020	17 475	55 184	36 155	54 356
Zásoby	30 170	49 320	42 300	61 541	82 545	61 543	40 280
Aktiva celkem	327 285	311 681	265 436	209 513	393 228	346 973	402 800

Zdroj: Olga Zahradníková, SHR, Ošerov 136

Tabulka 6: Rozměry technolog. prvků staveb (mm) podle vyhl. č. 191/2002 Sb.

Zařízení		Berani	Bahnice a ročky	Jehňata do 6 měsíců
Jesle	výška max	1 100	700	700
	šířka max.	900	900	700
	vzdálenost příček	80	80	80
Žlab	délka na kus	500	350	150
	šířka včetně podžlabnice min.	550	550	400
	šířka sdruženého žlabu	600	600	500
	hloubka žlabu	250	250	150
	výška hrany ze stáje	500	500	250
	výška hrany z chodby	550	550	550
Napáječka	počet zvířat na 1 ks	10	40	40
	výška horní hrany	500	500	250
Žlabová zábrana	výška nad krmnou hranou max.	300	300	150
Hrazení	výška	1 500	1 000	800
	spodní mezera od země	250	200	150
	mezery mezi dalšími tyčemi	250	250	250

Tabulka 7: Potřeba ustájovací plochy podle kategorie ovčí

Kategorie ovčí	Plocha ovčína (m ²)
Bahnice jalové a ročky	1,2
Bahnice s 1 jehnětem do odstavu	1,5
Bahnice s 2 jehňaty do odstavu	2,0
Chovná jehňata po odstavu	0,25
Jehně ve výkrmu do 25 kg	0,4
Jehňata v odchovu do 1 roku	0,8
Beran – individuální ustájení	4,0
Beran – skupinové ustájení	3,0
Beran – chovný (8-16měs.)	1,5

Tabulka 8: Příjmy a výdaje na bahnici/rok

Příjmy	Cena/Kč
Vlastní produkce (lisované seno)	209,-
Služby (lisování, sečení, údržba kom. atd.)	240,-
Prodej jehňat	1 396,-
Dotace	6 282,-
Celkem příjmy	8 127,-
Výdaje	
Výrobní režie	166,-
Mzdy	2 135,-
Krmivo	1 840,-
Stelivo	50,-
Ostatní	348,-
Celkem výdaje	4 539,-

Zdroj: Olga Zahradníková, Ošerov